

N:o 7, med anledning af Herr Sven Nilssons motion N:o 210, angående vidtagande af åtgärder för att från Danmark utfå åtskilliga der befintliga handlingar och kartor;

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8, i anledning af motion rörande underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om nedläggande af en komité för utarbetande af förslag till ny folkskolestadga; och

N:o 9, i anledning af väckt motion om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med hemställan om ett tillägg till 1 § 1 mom. i Kongl. Stadgan om folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842.

§ 17.

Protokollsutdrag rörande samtliga i detta sammanträde afgjorda ärenden justerades.

Kammarens ledamöter åtskiljdes klockan 3¹/₄ e. m.

In fidem
Carl Kullberg.

Lördagen den 26 Februari.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och 19 innevarande månad.

§ 2.

På föredragningslistan för denna dag fanns främst upptaget val af sju ledamöter i det särskilda Utskott, som Kamrarna beslutat tillsätta för behandling af Herr F. Palanders motion angående reorganisation af rikets sjöförsvär. Om väljandet af suppleanter för dessa ledamöter hade deremot denna Kammare icke fattat något beslut, enär den inbjudning från Första Kammaren, som föranledt ifrågavarande Utskotts tillsättande, icke innehöll någon framställning om suppleanters väljande. Då likväl i den inbjudning, som från Andra Kammaren först utgått om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af icke allenast Herr Palanders,

utan jemväl alla öfriga motioner rörande försvarsväsendet, det förslag blifvit framställt, att suppleanter till ett antal af 3 borde från hvardera Kamraren i nämnda Utskott väljas; — samt vidare Första Kamraren, enligt hvad dess föredragningslista för denna dag visade, nu komme att välja så väl sju Utskotts-ledamöter som äfven tre suppleanter, ansåg Herr Talmannen sig ega auleddning hemställa, huruvida Kamraren, jemväl för sin del, ville utse tre suppleanter samt företaga valet af dessa suppleanter omedelbart efter valet af Utskotts-ledamöter. Härtill svarades ja, och sedan Kamraren alltså beslutat att omedelbart efter valet af ledamöter välja jemväl tre suppleanter i meranämnda särskilda Utskott, skreds till företagande af dessa val, och utsågos:

till ledamöter:

Herr <i>A. Adlersparre</i>	med 159 röster,	
„ <i>F. A. Palander</i>	„ 159	„
„ <i>H. Vult von Steijern</i>	„ 158	„
„ <i>O. E. Carlsund</i>	„ 101	„
Friherre <i>J. Koskull</i>	„ 94	„
Herr <i>Ola Månsson</i>	„ 94	„ och
„ <i>P. Tjernlund</i>	„ 92	„

till suppleanter:

Herr <i>C. F. Tenger</i>	med 100 röster,	
„ <i>Petter Andersson</i>	„ 89	„ och
„ <i>C. Ljungman</i>	„ 85	„

§ 3.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 2, i anledning af väckt motion om ändring i § 10 mom. 2 i Kongl. Förordningen den 20 Juli 1861, angående mantals- och skattskrifningars förrättande.

Herr Witt: Lika villigt som jag erkänner, att ifrågavarande paragraf i Kongl. Förordningen den 20 Juli 1861 om mantals- och skattskrifningars förrättande behöfver omarbetas, lika öfvertygad är jag dock, att det förslag, Bevillnings-Utskottet i sådant afseende framlagt, icke tillfredsställer verkliga behöfvet.

Då Utskottet nämner den tid, inom hvilken pastor bör aflenna mantalslängden, talas nemligen endast om att den skall lemnas till kommunalstämmans ordförande. Denna bestämmelse är icke nog omfattande; den kan ju endast afse landskommun, men icke stadskommun, ty vi veta ju, att kommunalstämman å landet motsvaras dels af stadsfullmäktige och dels af allmän rådstuga i staden. Då förordningen uttryckte, att längden skulle till kommunalstämmans ordförande öfverlemnas, uppstod en tvekan, huruvida den i staden skulle lemnas till stadsfullmäktiges ordförande eller till magistraten. Det vore otvifvelaktigt rättast, om den afllemnades till magistraten för att sålunda kunna granskas af kommu-

nens medlemmar vid allmän rådstuga, enär sådan granskning kan, enligt min åsigt, icke behörigen verkställas af stadsfullmäktige. Men då i kommunalförfattningarne, genom hvilka de göromål som tillhöra allmän rådstuga äro bestämda och begränsade, icke föreskrifves, att mantalslängdens granskning skall göras af allmän rådstuga, vore ju nödvändigt, att ett uttryckligt stadgande härom gäfvos. Dock, om än så skedde, så kvarstår likväl i 4 § 5 mom. af förordningen en annan oegentlighet. Der stadgas nemligen: "Socknenämnd å landet eger utse en af sina ledamöter, som har att å församlingens vägnar i egenskap af dess ombud för rättningen öfvervara. Likaledes bör församling i stad åt någon sin medlem lemna enahanda uppdrag". Då nu frågan om mantals- och skattskrifning anses tillhöra, icke församlingen utan kommunen, böra dylika ombud väljas för *stads-* eller *landskommun*, icke för *stads-* eller *landsförsamling*, således af den myndighet som representerar de förstnämnda områdena, i öfverensstämmelse med hvad förut visadt är.

Men äfven om dessa ottydligheter och bristfälligheter i förordningen angående mantals- och skattskrifningarnes förrättande undanröjdes, så återstå likväl så många andra sådana, att en grundlig omarbetning af hela författningen synes mig vara af högsta behovet påkallad. Och medan jag nu har ordet, må det tillåtas mig att påpeka några af dessa brister.

Uti 3 § 3 mom. stadgas, att fartygsbefälhafvare och besättning böra mantalsskrifvas å den ort, dit fartyget hör, då deremot i 7 mom. af samma paragraf föreskrifves, att sjömän skola under sjöresor fortfarande mantalsskrifvas inom den församling, hvilken de sednast tillhört. En gifven följd häraf blir den, att sjömän mantalsskrifvas på två ställen, så väl i sin egen som i fartygets hemort. De uppröras sålunda till skatt på två ställen; för att undgå detta, uttaga de flyttningsbetyg till utrikes ort, utan att begagna dessa i annat än nu angifna ändamål. Härvid uppstår då det oriktiga förhållandet, att, ehuru de fortfarande äro Svenske medborgare och betrakta fäderneslandet såsom sitt hem, de likväl måste af pastor uppgifvas ibland dem, som afflyttat till utrikes ort; en omständighet, som inverkar på de statistiska uppgifterna angående afflyttade och om dessas verkliga antal åstadkommer en högst felaktig föreställning. -- Äfven 5 och 6 mom. i samma §, genom hvilka stadgas, att barnhusbarn skall upptagas i mantalslängden, der det vistas, och fattighjon inom den församling, deraf det njuter understöd, gifva anledning till anmärkning, enär de synas grunda sig på helt motsatta principer. Och då fattighjon kan få vistas å annan ort än inom den församling, derifrån understöd utgöres, så uppstå stridigheter emellan de olika kommunerna, huruvida det understöd, som lemnas fattighjonet, skall betraktas såsom beständigt eller endast tillfälligt, hvaraf ock följer tvist om rätta skrifningsorten för en person, hvilken njutit understöd ifrån annan kommun än den, i hvilken han vistas. Enär ytterligare mantals- och kyrkoskrifningsorten synes böra vara en och samma, skulle enligt gällande förordning ett fattighjon, som med vederbörande fattigvårdsstyrelsens tillåtelse vistas å annan ort, än det tillhör i fattigvårdshänseende, försedlas till sistnämnda ort och försvinna ur husförhörslängden i den församling, hvarest det verkligen uppehåller sig; en omständighet, som

isynnerhet menligt skulle inverka på tillsynen af de understödstagande barns skolgång, hvilka tillhöra annan kommun. — Vidare föreskrifves i 4 och 5 §§, att husförhörsboken skall vara att tillgå och lända till ledning vid mantalsskrifningen, samt att i densamma skola vara fullständigt införda alla, efter seduaste mantalsskrifning, inom församlingen födde eller dit inflyttade personer, samt vederbörliga anteckningar verkställda angående dem, som derefter med döden afgått eller bortflyttat, äfvensom angående andra sedermera inträffade förändringar i afseende på församlingens i den förra mantalsslängden upptagna personal. I detta stadgande innefattas jemväl presterskapets skyldighet att i husförhörsboken från ett ställe till ett annat öfverföra alla dem som flyttat från en ort till en annan inom samma kommun, jemte alla i afseende på tjänstepersonal inträffade förändringar. Då nu någon bland sina tjenare uppgifver t. ex. drängen Per och pigan Maria, men icke lemnar upplysning om dessas skrifningsort för förra året, och en fullständig uppgift ofta oaktadt efterfrågningar och budskickningar icke kan vinnas, kan presten väl icke annat än upptaga dem såsom till församlingen inflyttade. Men sedermera blifva dessa anmälda till böter, för det de underlåtit att till pastor aflemna sina prestbevis och komma derefter till denna och klaga, att han angående dem lemnat oriktiga uppgifter, enär de flera år eller kanske ända sedan födelsen tillhört kommunen. Sålunda synes att skärpta stadganden erfordras angående kommunens medlemmars skyldighet att vid de föregående teckningar, som af pastor före mantalsskrifningen anställas till husförhörslängdens beriktiga, anmäla de förändringar, hvilka egt rum genom flyttning, antagande af nya tjenare m. m. inom samma mantalsskrifningsort.

Slutligen vill jag tillägga några ord med anledning af de i författningen stadgade straffbestämmelser. I 6 § 9 mom. heter det: "Underlåter någon, utan anmaldt laga förfall, att vid mantalsskrifning meddela sådan uppgift, som här ofvan omförmåles, böte 2 R:dr, och, derest sådan saknad uppgift honom genom häradsskrifvaren eller annan vederbörande tjänsteman affordrats, men icke inom fjorton dagar derefter på angifvet ställe aflemnas, 4 R:dr;" och vidare i 5 § 4 mom.: "Böter för ådagalagd tredska att fullgöra de i mom. 2 och 3 af denna § gifna föreskrifter förnyas med enahanda belopp för hvarje månad, hvarunder prestbevisets aflemnande eller tillhandahållande fördröjes utöfver den bestämda tiden." Och frågar man då, hvem som skall ådöma dessa böter, så stadgar 11 § 6 mom.: "Före hvarje mantalsskrifnings slut skall en förteckning å de böter, som anses jemlikt denna paragraf samt 5 och 6 §§ böra utgå, uppgöras å förrättningsstället, för att, sedan den af häradsskrifvaren blifvit undertecknad — — — insändas till Konungens Befallningshafvande, som, efter pröfning af förekommande omständigheter, förordnar angående indrifning af de påförda böterna — — —." Man har här således antagit såsom möjligt, att förrättningsmannen skall kunna förutse och uppgifva hvem som kommer att i fjorton dagar efter förrättningen tredska att meddela honom affordrad uppgift, eller hvem som skall månad efter månad underlåta att aflemna prestbevis. Om än ett sådant förutseende vore möjligt, så vågar jag dock betvifla, att Konungens Befallningshafvande kan på sådana grunder ådöma böter.

Af hvad jag sålunda anført, tror jag att hvar och en skall inse, det hela författningen behöfver revideras och omarbetas; men då den nu ifrågavarande motionen icke gifvit anledning till en sådan omarbetning och då det föreliggande förslaget icke är tillfyllestgörande, vill jag hemställa huruvida det icke vore lämpligare att uppskjuta hvarje ändring i denna författning till en annan riksdag, då en mera omfattande motion i ämnet kan framkomma. Jag yrkar därför, att denna motion icke måtte föranleda till någon åtgärd från Riksdagens sida.

Herr Hægermark: Ehuru Bevillnings-Utskottet i så måtto fästat afseende vid min ifrågavarande motion, att Utskottet föreslagit förändrad lydelse af § 10 mom. 2 uti mantals- och skattskrifningsförordningen, anser jag dock Utskottets förslag icke vara i allo tillfredsställande, enär en enklare utväg för mantalslängdens öfverlemnande från kommunalstämmans ordförande till ordföranden i bevillningsberedningen än den af Utskottet anvisade torde förefinnas; och utan att bestrida de af föregående talare antydda olägenheter, om hvilka, sannolikt mest förekommande inom stadsförsamlingar, jag icke eger någon erfarenhet, ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet på ett par rader i Utskottets förslag, som, efter mitt förmenande, torde kunna, på goda grunder, derifrån utgå eller åtminstone undergå förändring. Utskottet föreslår nemligen, att, sedan mantalslängden blifvit å kommunalstämma granskad, densamma, jemte tillhörande uppgifter och handlingar, skall ofördröjligen af stämmans ordförande tillställas, å landet kronofogde och i stad magistrat, för att af dessa myndigheter aflemnas till ordföranden i Bevillningsberedningen. Ett sådant tillvägagående synes mig dock, hvad landet beträffar, vara helt och hållet öfverflödigt och skall helt säkert mångenstädes förefalla i hög grad onödigt. Inom många kommuner, åtminstone i den valkrets jag har äran representera, har nemligen ordförandeskapet i bevillningsberedningen varit uppdraget åt ordföranden eller vice ordföranden i kommunalstämman. Om nu mantalslängden, enligt Utskottets förslag, skulle af stämmans ordförande tillställas kronofogden och af honom aflemnas till ordföranden i bevillningsberedningen, så uppkommer det minst sagdt besynnerliga förhållande, att mantalslängden, som, med tillhörande bilagor, för folkrika församlingar utgör en ganska diger volym, skall af kommunalstämmans ordförande skickas flera mils väg till kronofogden, endast och allenast för att af denne återsändas till samma person.

Äfven på de orter, der kommunalstämmans ordförande icke innehar enahanda befattning inom bevillningsberedningen, eller beredningsdistriktet omfattar två eller flera mindre socknar, torde mantalslängden kunna på en lämpligare och rättare väg komma bevillningsberedningens ordförande till handa, om det t. ex. stadgades, att mantalslängden, sedan den blifvit å kommunalstämma granskad, skall af stämmans ordförande ofördröjligen, emot bevis, tillställas, å landet, *antingen* ordföranden i bevillningsberedningen *eller* närmaste kronobetjent och i stad magistrat, med skyldighet för dessa sednare auktoriteter att aflemna handlingarne till bevillningsberedningens ordförande. Derigenom undvekes åtminstone en ringa del af det med rätta öfverklagade mångskrifveriet.

Saken kan visserligen synas vara af mindre vigt; men på de skäl jag nu haft äran anföra, och då Utskottets förslag förefaller mig icke heller stå väl tillsammans med de, så väl inom som utom Representationen, alltmera framträdande fordringarne på förenkling i de administrativa myndigheternas arbeten, vågar jag vördsammast hemställa, om icke Kammaren skulle behaga till Utskottet återremittera förevarande Betänkande för det sammans omredigering i den af mig antydda syftning.

Jag yrkar således återremiss.

Friherre Alströmer: Den förste ärade talaren har ingått i en vidlyftig granskning af alla de bristfälligheter, som enligt hans äsigt vidlåda Kongl. Förordningen angående mantals- och skattskrifningars förrättande, men då den motion, som ligger till grund för det nu föredragna betänkandet, icke innehåller något annat än en framställning om förändring i endast ett moment af samma förordning, något som också den ärade talaren medgifvit, så är det klart att Utskottet icke kunde yttra sig om förordningen i sin helhet, utan endast om den del deraf, som af motionären blifvit förordad till ändring och rättelse. Motionären har endast föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om sådan ändring i 10 § mom. 2 af ofvannämnda förordning, att det samma må komma i öfverensstämmelse med de förändrade förhållanden, som genom den nyare kommunallagstiftningen inträdt, då det visat sig att efter de nua lagstiftnings genomförande stridigheter uppstått emellan vederbörande pastorer och kommunalstyrelser i afseende å skyldigheten att för mantalslängdernas behöriga granskning och godkännande vidtaga erforderliga åtgärder. Nu stadgas, dels att pastor skall utlysa sockenstämma för mantalslängdens granskning, ehuru sådant ärende tillhör kommunalstämma, hvilken endast genom dess ordförande kan kungöras, i följd hvaraf äfven föreskrift saknas, att och inom hvad tid längden skall till kommunalstämmans ordförande öfverlemnas för att i behörig tid anslås till genomseende af församlingsboarne och derefter på vederbörligen kungjord kommunalstämma granskas, dels äfven och slutligen, att mantalsskrifningsförrättaren icke före slutet af Mars månad är skyldig längden till pastor öfverlemnas. Endast detta har alltså Utskottet kunnat taga i betraktande, och Utskottet har ansett sig skyldigt att endast för hvad som sålunda blifvit anmärkt söka åstadkomma och föreslå behöriga förändringar. Under åberopande i öfrigt af nu gällande författning har Utskottet alltså endast föreslagit, att kommunalstämmans ordförande skall öfvertaga en del af förut pastor åliggande skyldighet att för längdens granskning vidtaga åtgärd.

En anmärkning af den förste ärade talaren medgifver jag vara af vigt, och den gäller föreskriften derom att längden skall för gransknings ändamål öfverlemnas till magistrat i stad, men detta är blott ett citat från den gamla författningen och torde lätt vara hjälpt dermed, att de i slutet af Utskottets förslag förekommande orden: "å landet kronofogden och i stad magistrat", utbytas mot orden: "vederbörande kronofogde" samt orden "dessa myndigheter" mot orden "denne tjensteman", då det icke torde vara tvifvel underkastadt att Utskottets mening är, att förändringen endast skulle afse förhållandena på landet. Som mig synes, bör Betänkandet kunna bifallas med den af mig nu föreslagna förändringen. Då
emellertid

emellertid förändringen icke är af särdeles vigt, torde dermed gerna kunna anstå, i fall en omarbetning af hela författningen skulle ifrågakomma vid nästa riksdag. En återremiss, ehuru efter min tanke obehöflig, vill jag likväl icke bestämdt motsätta mig.

Herr Carl Ifvarsson: För min del är jag hvarken med om afslag eller bifall till Betänkandet. Om man icke förut afvetat, att Kongl. Förordningen den 20 Juli 1861 angående mantals- och skattskrifningars förrättande numera, efter den nya kommunal-lagstiftningens införande, i vissa delar icke är tillämplig, skulle man derom blifvit öfvertygad genom det anförande, den värde representanten från Helsingborg haft i frågan. Jag anser, att han framlagt tillräckliga skäl för Kammaren att återremittera Betänkandet, och för min del tror jag, att en fullständig revision af förordningen är af behovet påkallad, samt att Utskottet kan, med anledning af motionärens framställning, föreslå Riksdagen att i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta förslag till ny författning angående mantals- och skattskrifningars förrättande med fästadt afseende å de förändrade förhållanden, som inträdt genom nya kommunallagstiftningens införande samt för näst sammanträdande Riksdag framlägga samma förslag. Detta sätt är, enligt min uppfattning, det enda förmenliga att behandla frågan, ty jag kan ej obetingadt dela den åsigt, att en förändring af nyssnämnda förordning skulle kunna vidtagas af Kongl. Maj:t ensam utan Riksdagens bifall.

Jag finner alltså, att Kammaren har tillräcklig anledning till återremiss af Betänkandet, så mycket mera som det är angeläget att i denna fråga, ju förr dess heldre, komma till klarhet.

Herr Witt: Med återtagande af mitt förut framställda yrkande, ber jag att nu få instämma med dem, som yrkat återremiss af Betänkandet, på det Utskottet må komma i tillfälle att, med antydan om bristerna uti författningen angående mantals- och skattskrifningars förrättande, föreslå en skrifvelse till Kongl. Maj:t, med anhållan att Kongl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till ny författning uti ifrågavarande ämne.

Efter denna öfverläggning upptog Herr Talmannen de gjorda yrkandena och framställde i enlighet dermed propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels jemväl på bifall till samma hemställan i öfrigt, men med den förändring deri som förordats af Priherre Alströmer, dels ock slutligen på återremiss. Sistnämnda proposition besvarades med öfvervägande ja; och hade Kammaren alltså beslutat att till Utskottet återförvisa detta Betänkande.

§ 4.

Företogs till afgörande Lag-Utskottets utlåtande N:o 9, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfångelse.

Friherre Åkerhjelm: Uti förevarande Betänkande yttrar Utskottet bland annat: "Å andra sidan har det ej undgått Utskottets uppmärksamhet att ifrågasättas kan, huruvida förevarande fråga, då befrielse från deltagande, åtminstone i byggnad af tingshus, finnes vederbörande tillförsäkrad i adliga privilegierua den 16 Oktober 1723, § 8, må kunna anses antaga egen-kapen af privilegiiifråga och förty böra behandlas i den ordning 114 § Regeringsformen föreskrifver". Då Betänkandet justerades, motsatte jag mig att denna punkt skulle i detsamma inflyta, emedan jag ansåg och fortfarande är af den åsigt, att det icke är nödvändigt för Representationen att i skrivelser till Kongl. Maj:t påpeka, om en fråga kan vara af den privilegiiatur, hvarom 114 § Regeringsformen handlar. Betänkandet blef emellertid af Utskottet, då jag icke var tillstädes, antaget i den form detsamma nu föreligger, och jag ber fördenskull att få fästa Kammarens uppmärksamhet på denna punkt och tillika hems älla, om icke densamma torde befinnas alldeles öfverflödig och förty icke borde inflyta i den skrivelse, Riksdagen, med anledning af Betänkandet, kan komma att till Kongl. Maj:t aflåta, hvilket sannolikt blefve händelsen, om densamme finge oanmärkt i Utskottets Utlåtande quars å.

Hvad nu beträffar sjelfva den enligt Utskottets förmenande tvistiga frågan, håller jag före att sätesgårdars frihet från deltagande i tingshusbyggnad icke är en ståndsprivilegiiifråga, som bör behandlas i den ordning 114 § Regeringsformen föreskrifver. Så länge Ridderskapet och Adeln allena egde rätt att besitta säterier, kunde visserligen frågan vara af denna beskaffenhet, men sedan 1809 och 1810 årens Riksdag medgifvit denna rätt åt alla Svenska medborgare, föreställer jag mig att friheten från skyldigheten att bygga tingshus, om den än kvarstår såsom en säteriegarnes rättighet, dock icke kan sägas vara ett ståndsprivilegium, och detta så mycket mindre som de icke adelige Svenske medborgare, som begagnade den medgifna rättigheten att besitta säterier, icke samtidigt blefvo i adeligt stånd upptagne, ej heller på Ridarhuset representerade. Lägges nu härtill, att sedan Ridderskapet och Adeln upphört att vara ett särskildt stånd och dess beslutanderätt i privilegiiifrågor utöfvas af adelsmötet, detta således skulle komma att höras öfver förevarande fråga, hvarvid det egendomliga förhållande inträffade, att adelsmötet komme att besluta för alla säteriegare, och således äfven för sådana, som der ingalunda egde någon talan.

Då nu sålunda, efter min uppfattning, denna fråga icke är en ståndsprivilegiiifråga, och jag derjemte anser öfverflödig och opåkalladt att i en skrivelse till Kongl. Maj:t ifrågasätta, huruvida en fråga är af sådan natur eller icke, anhåller jag om proposition på bifall till Betänkandet, hvilket jag i öfrigt gillar, men med uteslutande af de ord i motiveringen, hvilka jag i början af mitt yttrande anför.

Grefve Sparre: Om jag också är benägen att instämma uti den siste värde talarens uppfattning angående frågans egenskap af privilegiiifråga, så är jag likväl af den mening, att det icke kan anses orätt af Utskottet att hafva *omnämnt* det saken möjligen kunde ses från denna sida. I hufvudsaken är jag af den öfvertygelse, att en utsträckning af skyldigheten att deltaga uti byggandet och underhållet af ifrågavarande byggnader till alla medlemmar af tingslaget är så billig, att något hinder

icke borde kunna uppstå för genomförandet af en sådan reform. Men, mine Herrar! Lag-Utskottet, då det aflåter ett betänkande, bör icke lemna ovidrörd någon synpunkt, som på frågans utredning kan anses i någon mån inverkan. Jag anser därför icke olämpligt, om ett Utskott, som är tillsatt för att behandla och utreda frågor, i sitt utlåtande vidrör alla de olika åsikter, som kunna hysas å ena eller andra sidan, och då det är obestrifligt och hitills visat sig, att inom Representationen många ansett privilegierna kunna utgöra hinder för genomförande af den reform, Utskottet med sitt förslag åsyftat, i annan ordning än 114 § Regeringsformen stadgar, så frågar jag: hade det då varit rätt, om Utskottet i sitt Utlåtande icke ens omförmålt detta? Denna Kammare afgör icke ensam lagfrågor; den Första Kammaren har också något att säga dervid, och Utskottet skrifver med afseende å begge samt med Lemödande att göra sin framställning så fullständig som möjligt. Af tjugu års erfarenhet såsom ledamot af Lag-Utskottet, känner jag mer än väl huru motsatta åsikterna i ämnet äro, och jag tror att ett Utskott, som vill framgång åt en fråga, gör rätt uti att icke fördölja de skäl, som från motståndarnes sida möjligen kunna anföras.

Jag vill för min del icke särdeles hålla på, att ifrågavarande punkten kvarstår i motiveringen, — det torde vara temligen likgiltigt om Kammarerna beslutar att den skall kvarstå eller icke.

Herr Törnfeldt: Ut i Betänkandet yttrar Utskottet å andra sidan: "Någon giltig anledning, hvarför innehafvare af preste- och klockarböl skulle i förevarande hänseende åtnjuta en förmån, som ej tillkommer andra boställsinnehafvare, lär svårigen kunna anföras". Jag tror dock för min del, att en sådan giltig anledning kan anföras, ty då det, enligt gällande författningar, åligger presterskapet att företaga någon gång långa resor för att vid domstolarne meddela vederlörande andelig uppbyggelse, torde prestgårdsinnehafvarne icke löra betungas med skyldighet att deltaga äfven i den materiella uppbyggelsen.

Herr Johan Jönsson: Herr Talman! Mine Herrar! Med anledning af ett yttrande utaf en föregående talare vill jag lämna tillkännagifva, att jag, ehuru egare af sådan egendom, som i närvarande stund är fritagen från skyldighet att bygga och underhålla tingshus och häradsfångelse, likväl gerna förenar mig med motionärerne och låter egna intressen vika för det allmännas billiga och rättvisa fordringar.

Lag-Utskottet har visserligen i sitt Utlåtande uttalat betänkligheter vid att lägga fyrktalet till grund för fördelningen af ifrågavarande skyldighet, men jag vill påstå att någon med rättvisa och billighet mera öfverensstämmande fördelningsgrund icke finnes, och dertöre kan jag icke fatta hvarföre presterskapet skulle vara från byggnadsskyldigheten befriadt.

Herr Fredrik Petersson: Då frälsemännens särskilda forum numera är upphäfdt, kan jag icke vara orättvist, om de åläggas att deltaga i byggandet af tingshus och häradsfångelse, hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade förekommit yrkanden dels på bifall till Utskottets Utlåtande i oförändradt skick och dels på bifall till Utlåtandet i öfrigt, men med den förändring i motiveringen, som Friherre Åkerhjelm föreslagit. Dessa yrkanden upptogos, hvarjemte i anledning af Herr Törnfeldts anförande Herr Talmannen tillkännagaf, det han funnit berörda anförande icke innefatta något bestämdt yrkande och alltså icke föranleda till framställande af någon särskild proposition.

Herr Törnfeldt begärde då ordet och yttrade: Det faller af sig sjelft, att jag med mitt anförande åsyftade, att uti den skrifvelse, hvilken, Utskottet föreslagit Riksdagen att till Kongl. Maj:it aflåta, skulle tydligen inflyta, att Riksdagen ansåg det innehafvare af preste- och klockarebol borde fritagas från deltagande i byggnad och underhåll af tinghus och häradsfångelse, då de hafva besvär och kostnader nog ändå.

Herr Talmannen upptog nu äfven detta yrkande och framställde propositioner i här ofvan angifven ordning. Af dessa propositioner besvarades den med öfvervägande ja, som afsåg bifall till Friherre Åkerhjelm's förslag. Kammarern hade alltså bifallit Utlåtandet i öfriga delar, men ogillat den punkt i Utskottets motivering, deri antydan blifvit gjord, att den fråga, hvarom i detta Utlåtande handlades, möjligen kunde anses hafva egenkapen af privilegiiifråga och förty borde behandlas i den ordning 114 § Regeringsformen föreskrifver.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande No 10, i anledning af väckta motioner om ändring i lagens stadganden rörande skyldigheten att bygga kyrka, prestgård och tiindelada.

Punkten 1.

Grefve Sparre: Det torde hos motionärerne hafva väckt en icke ringa förvåning, att deras, efter min uppfattning, i ett helt annat syfte framställda förslag fått den oväntade utgång, som det nu föreliggande betänkandet innebär. I omkring tjugu års tid har jag varit medlem af Lag- eller Lag- och Ekonomi-Utskottet; och det torde icke vara för mycket sagdt, om jag vågar påstå, det jag under denna tid deltagit i behandlingen af ett hundradetal motioner, hvilka afsett förändringar i stadgandena rörande prestgårdsbyggnad. Af dessa motioner har jag icke funnit en enda gå ut på det, hvarill Utskottet nu syftar, eller att i stället för den församlingarne åliggande byggnadsskyldigheten införa en prestgårdsbyggnadsskatt, som utan tvifvel skulle blifva vida mera tyngande och motbjudande än den nuvarande skyldigheten. Jag förbiser ingalunda den välvilliga, ehuru, om jag vågar säga det, något kortsynta tanke, som ligger till grund för Utskottets förslag, nemligen bemödandet att afhjelpa de tyister, som uti ifrågavarande hänseende stundom förekomma emellan själasörjarne och deras sockenboar, och jag inser mer än väl, att orsaken till den framställning, som af Utskottet blifvit gjord, varit densamma, som

man ofta får höra uttalad: "bättre är något än intet". För att en sådan åtgärd som den nu föreslagna skall vara berättigad, måste det dock vara något, som derigenom vinnes, men genom hvad Utskottet tillstyrkt vinnes icke allenast icke något, icke ens intet, utan hvad som är vida sämre än intet. Efter min öfvertygelse skall förslaget, derest det antages, leda till förhöjning i socknemännens skatter till sina pastorer, och huru beskaffad den motsvarande lindring, som för de förra är afsedd, skall blifva, derför ber jag att i det följande få redogöra.

De lönerogleringar för presterskapet, som under några år pågått i landet, hafva haft ett godt ändamål; och jag hoppas, att detsamma mångenstädes blifvit uppnådt. Men i flera orter hafva de otvifvelaktigt ledt till förhöjning i presternas aflöning, till en ökad beskattning för socknemännen. Jag är långt ifrån att härför vilja slunga några anathemer emot det aktningvärda stånd, hvars medlemmar utgöra föremål för dessa regleringar. Orsakerna till det af mig påpekade resultatet af dem kunna efter mitt förmenande vara mångahanda och ligga ej sällan hos socknemännen sjelfva. Så har t. ex. den omständigheten, att ett minimum blifvit bestämdt, hvarunder pastorslönen ej får gå, hvilket minimum lätteligen kunnat utgöras äfven af de mindre socknarne, derest de sammanlagits till ett pastorat, vid det förhållande, som vanligen eger rum, att nemligen allmänheten har mycket liten benägenhet för dylika sammanlagningar, — gjort, att dessa mindre socknar, för att undvika en sådan, beqväm at sig till att hvar för sig utgöra detta minimum och sålunda ofta nog åtagit sig en förhöjd utgift till presterskapet. Stundom har välviljan mot en omtyckt pastor, som man icke velat mista, varit driffjedern. Ifrån det län, som blifvit mig anförtrödt, och der många fattiga och små socknar finnas, är min erfarenhet den, att lönerogleringarne sålunda i allmänhet ledt till förhöjning i presternas inkomster. Skulle vi nu vilja ytterligare öka dessa genom en byggnadsskatt till presterna, tror jag samerligen, att allmänheten icke i någon mån skall finna sig tillfredsställd dermed. De åtgärder, som vidtagits för att reglera de utgifter eller prestationer, som i synnerhet den jordbrukande delen af befolkningen haft att utgöra, hafva i allmänhet gått ut derpå, att i stället för de fordna natura-prestationerna af en skäppa säd, några ägg, litet smör och dylikt, hela beloppet skulle lemnas i penningar. Jag bestrider visst icke, att i fråga om presterskapets aflöning icke detta mångenstädes varit ganska fördelaktigt, men orter finnas dock, der anskaffandet af penningar för många faller sig rätt svårt; och der torde man inom sig fördöma dessa lönerogleringar. Inom mitt län har jag åtminstone från flera håll förport en dylik klagan. I fordna tider, så säga de missnöjde, kunde man i år, då spanmålen var dyr eller missväxt egt rum, öfverenskomma med presten, att i stället för säd lemna något mera af de andra löningspersedlarne, men sedan alla dessa blifvit förvandlade till ett visst penningebelopp, kunna inga sådana öfverenskommelser vidare komma i fråga. Klart synes derför vara, att folket skall känna dessa afgifter tyngre än det förra löningssättet; och jag vill fråga: kan det vid sådant förhållande vara skäl att ytterligare öka bördan genom påläggande af en ny skatt?

Såsom sjelf innehafvare af ett boställe, har jag någon erfarenhet af hvad det kostar att underhålla sådana, och jag vågar påstå, att detta

kan ske nästan omärkligt, hvad kostnaden beträffar. Jag har innehaft boställe i tio år, och de omkostnader, jag derunder fått vidkännas för dess underhåll, hafva icke varit särdeles kännbara, derföre att jag kunnat låta reparationerna verkställas af mitt eget folk och på lediga stunder. Men skulle man uppskatta dem alla i penningar, uppginge de sannolikt ändock till ett ganska högt belopp. Jag tror icke, att jag säger för mycket, om jag vågar påstå, att den årliga underhållskostnaden å en prestgård kan uppskattas till en summa af fyra å femhundra Riksdaler, som sålunda, efter Utskottets förslag, skulie påläggas de underhållskyldige. Tänk om oss då, att ett sådant belopp pålägges små socknar, af hvilka somliga kanske icke utgöra mera än tjugo hemman, så gör det för hvarje af dessa en ökad beskattning af två å tre Riksdaler per år. Trou I, mine Herrar, att edra komitenter skulle finna sig särdeles belåta med en sådan tillökning i sina skatter? Min öfvertygelse är åtminstone, att de heldre vilja fortfarande in natura utgöra de små arbeten, boställsunderhållet erfordrar, än erlægga de i penningar högt evalverade kostnaderna der öfver.

Dessutom, mine Herrar, — och jag öfvergår nu till den frågan: hvad vunnas i sjelfva verket med en dylik skatt? — Tänk om oss, att en prestman suttit på sitt boställe i tjugo å trettio år. Om han derunder skött husen mindre omsorgsfullt, hvilket stundom händer, så påföres honom vid afträdet en ganska anseelig husröta — vi veta alla, huru den stundom kan uppgå till flera tusentals Riksdaler — men familjens underhåll har tärt på inkomsterna, och för öfrigt är detta stånd i allmänhet så afföruadt, att dess medlemmar vanligen icke lemna stora tillgångar efter sig vid sitt frånfalle — alltnog husrötan kan vid afträdet icke erläggas af honom eller hans sterbhus. Socken, som är angelägen att till hans efterträdare få en prest, med hvilken den kan vara nöjd, måste då sjelf företaga byggnadsarbetet och sätta prestgården i stånd för att få sin själasörjare belåten; och så blir hela följden den, att socknemännen få sig pålagd en ny ständigt skatt till presten, men i allt fall nödgas verkställa det byggnadsarbete, de hittills utgjert.

Förslaget är fördenskull efter mitt omdöme mera välment än gagneligt, hvarföre det vore förderfligt, om Riksdagen skulle besluta att aflåta den underdåniga skrifvelse, Utskottet föreslagit. Jag anser den dessutom vara helt och hållet öfverflödig för att få en ändring i nuvarande förhållanden. I lagens egna stadganden finnes nemligen en tydlig väg angifven, då der säges, såsom Utskottet på andra sidan af Betänkandet anför, att "socknemännen skola efter gårdatallet, med undantag för vissa hemman, bygga och kyrkoherden färdiga antvarda vissa uppgifna hus, hvarefter kyrkoherden är skyldig att hålla dessa hus vid makt med egen kostnad. När de af ålder och bruk," heter det vidare, "och ej af prestens vanrykt förfalla, då skola socknemännen dem bygga och bättra på deras kostnad etc." Detta stadgande är efter min öfvertygelse riktigt, men det har, såsom många andra i allmänna ordalag affattade stadganden, icke varit tillräckligt, och vid tillämpningen deraf hafva fördenskull tvister stundom uppstått emellan socknemännen och deras prest angående frågan, huru långt den enes eller andres skyldighet uti ifrågavarande afseende skulle sträcka sig. Den rätta utvägen torde derföre vara att följa regeln, att lagstifvaren skall förklara stadganden, som äro otydliga; och vägled-

ning i detta afseende saknas icke. Men då jag finner ofvanberörda stadgande i sin princip välbetänt, så skulle jag ej vilja tillstyrka dess upphäfvande. Vi veta, att i Skåne och de öfriga conqueterade provinserna presterna hafva hela byggnadsskyldigheten sig ålagd. Jag har hört sägas, att härigenom uppstått många olägenheter, bland hvilka den vanligaste är den, att prästen vid tillträdet af ett boställe nödgas sätta sig i skuld för inköp af öfverloppshus. Der äro likväl i allmänhet pastoraten stora, så att deras innehafvare möjligen kunna vidkännas dylika kostnader, hvar emot i de flesta öfriga delar af Sverige flera pastorat äro små och icke torde betäcka slika omkostnader.

Då jag således icke anser ändamålsenligt att utbyta den i lag nu antagna grundsats mot den af Utskottet föreslagna, men deremot finner en förklaring af den förra nödvändig, så tillåter jag mig tillägga, att jag tror, det icke vore särdeles svårt att skilfa en lag i detta afseende, som blefve tillfredsställande, så litet omöjligt till och med, att vi redan hafva dylika föreskrifter beträffande landshöfdinge-residenshusen och militieboställen. Militieboställsordningen föreskrifver sålunda hvad boställshafvaren skall göra, och hvilka skyldigheter åligga boställskassan i afseende på karaktershusen å boställen. Det blefve för långt att nu uppläsa alla dess stadganden, men de innehålla i korthet, att boställsinnehafvaren skall sorgfälligt vårda och underhålla honom tillsynadt karaktershus samt bygga och underhålla alla öfriga boställshus. Vidare omtalar författningen när byggnads- och nybyggnadsskyldigheten vidtager, och så vidare. Ungefär enahanda är förhållandet i afseende å landshöfdinge-residenshusen. Vid de ekonomiska besigtningar, som hållas å dessa boställen, uppföra besigtningmännen i särskilda kolumner de förbättringar, som åligga boställshafvaren, och dem, som tillhöra Kronan eller boställskassan.

Rikets Ständer afläto vid 1853 års riksdag till Kongl. Maj:t en underdånig skrifvelse med anhållan, att 26 Kap. 2 § Byggningsbalken måtte få en förklaring, sådan att denna paragraf komme i öfverensstämmelse med det i militieboställsordningen motsvariga stadgande, som jag nu antydt; men Kongl. Maj:t svarade, att detta skulle innebära icke blott en lagförklaring utan i viss mån en lagförändring; och sedan dess har intet vidare blifvit gjort vid saken. Jag har i Lag-Utskottet påykat, att Utskottet ville taga i öfvervägande, om det icke vore lämpligt att nu ånyo aflåta en dylik underdånig skrifvelse. Det är nu sjutton år, sedan den förra afläts; och jag har anledning hoppas, att en dylik framställning nu skulle vinna gehör. Derigenom kan man åtminstone vinna ett ändamål, under det att, såsom jag förut visat, genom det nu föreslagna sättet att lösa frågan, man icke kan vara betryggad för, att icke brist uppstår hos innehafvaren i alla fall. De flesta tvister i detta afseende torde hittills hafva uppstått genom boställshafvares obilliga anspråk på reparationer, dem billigheten fördrat att boställshafvaren sjelf verkställt, och i sitt bestridande hvaraf å andra sidan församlingarne möjligen gått något längre än de bort. Om man nu såvidt möjligt genom en lagförklaring förekommer detta, så skall Lag-Utskottets ändamål, undvikande af oenighet mellan församlingen och själesörjaren, bättre vinnas.

Jag anhåller således om återremiss af Betänkandet i denna punkt, hvaremot jag, för att få på en gång yttra mig öfver ämnet i sin helhet,

vill nämna, det jag kommer att understödja den tredje punkten, emedan jag anser att genom bifall till densamma bördan blir lättare att bära, sedan den blifvit mera billigt och jemnt fördelad, än för det närvarande är händelsen, då många af en församlings medlemmar ganska obefogadt kunna vara fritagne från någon andel deri.

Herr Kjellman: Herr Talman! mine Herrar! Det torde förlåtas mig, att jag går rakt på saken. Lag-Utskottet har visserligen uti sitt Utlåtande denna gång kommit till något beslut i fråga om skyldigheten att bygga prestgård, i det Utskottet föreslagit, att Riksdagen måtte anhålla att Kongl. Maj:t täcktes öfverväga, om ej den byggnadsskyldighet å prestboställen, som för närvarande åligger församlingarne, lämpligen kunde af boställshafvarne öfvertagas, och motsvarande förhöjning uti öfriga förmåner i stället dem tillerkännas. Men då det således är fråga om ersättning till boställshafvarne för det de öfvertaga byggnadsskyldigheten, fruktar jag att, om sådant blefve lag, ordspråket komme att besannas: "man kommer ur askan i elden."

Min motion afser att byggnadsskyldigheten å prestboställen skulle af kyrkoherdarne sjelfva, i mån af de nuvarandes afgång, öfvertagas utan någon slags ersättning derför från församlingens sida. Att detta vore både rättvist och billigt, hoppas jag ingen kan förneka. Presterskapets privilegier äro visserligen stora och derill fast grundade, men vår Regeeringsform har likväl uti § 114, så att säga, öppnat en lucka. Hvarest ett så kalladt privilegium kan undergå förändring, och ehuru Utskottet anser det allmänna orduande af presterskapets löneinkomster, som genom Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862 blifvit tillvägabragt, vara ett hinder, sedan öfverregleringarne blifvit fastställda att gälla för en tid affemtio år, tror jag mig dock kunna visa, att denna bestämda lön å de flesta ställen kan komma att undergå såväl tillökning som förminskning, ty bruk, fabriker, qvarnar och sågar kunna uppbyggas, och i förhållande till deras uppskattningsvärde ökas kyrkoherdens lön, likasom den kommer att minskas, der dylika inrättningar borttagas. Det kan till och med hända, att en församling får hemman sig tillagda från en annan socken, och prestlönen kommer derigenom att efter tjänstgörande pastors afgång förändras.

Jag ser alltså för min del icke något hinder för Riksdagen att, med ändring af hvad Utskottet i första punkten af förevarande betänkande hemställt, besluta: *att i underdänig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfverrägande, om ej den byggnadsskyldighet å prestboställen, som för närvarande åligger församlingarne, lämpligen kunde af boställshafvarne öfvertagas, samt till Riksdagen öfgifva nådig Proposition om de i sådant hänseende erforderliga lagförändringar, hvartill Riksdagens samtycke grundlagsenligt erfordras;*

och får jag å detta mitt förslag anhålla om proposition.

Herr Jan Andersson: Genom antagandet af första punkten utaf Utskottets hemställan anser jag, att man skulle på ett fint sätt förhöja presterskapets löneinkomster.

Jag instämmer fullkomligt uti Grefve Sparres yttrande, att vid en prestmans afträdande det kan hända, att husrötan, hvilken kan uppgå till ett ganska anseeligt belopp, icke kan erläggas af honom eller, om han afgått med döden, af hans sterbhus, i följd hvaraf församlingen, om Utskottets hemställan i denna del skulle antagas, finge ej blott åt den nye själasörjaren sätta prestgården i stånd utan äfven erlägga en prestgårds-skatt.

Jag yrkar därför afslag på Utskottets hemställan i denna del.

Herr Rylander: Jag får bekänna, att det var ganska oväntadt att höra Lag-Utskottets ordförande uppträda med yrkande om återremiss af första punkten i Utskottets hemställan. Jag är honom därför mycket tacksam, ty jag anser att Utskottet icke varit i stånd att på ett mindre tillfredsställande sätt lösa denna fråga. Jag förordar därför återremiss af första punkten, på samma gång jag yrkar bifall till den tredje.

Herr Lithner: Ehuru det kan vara obehagligt i min ställning att uppträda mot ett förslag, hvars motiver angifvas vara att undanrödja missförhållanden emellan församlingarne och deras själasörjare, anser jag det dock vara min pligt att äfven yttra några ord i ämnet. I allmänhet hyser jag den öfvertygelsen, att Riksdagen bör spara på skrivelser till Kongl. Maj:t i ärenden af sådan beskaffenhet, att det låter sig på förhand inses, hvilket svar Kongl. Maj:t kommer att derpå afgifva.

I afseende på den nu förevarande frågan förekommer det, att boställena äro en del af de lönelörmåner, som äro presterna tillförsäkrade af församlingarne. Jag går till och med så långt, att jag påstår, att de äro den nödvändigaste delen. Tillhandahållandet af denna del af lönen måste därför ock tillkomma lönegifvaren. Detta har Utskottet je tväl insett, efter hvad tydligen framgår af Utskottets förslag, att en förhöjning i öfriga löneförmåner skulle tillerkännas boställshafvarne, emot det att byggnadsskyldigheten på dem öfverflyttades. Ganska sannt har Lag-Utskottets ordförande karakteriserat detta förslag såsom ett förslag att på församlingarne lägga en ökad skatt. Samme talare har äfven anmärkt, att allmänheten sannolikt skulle komma att blifva föga nöjd med förslagens antagande. Jag vill härtill lägga, att, efter min öfvertygelse, äfven presterna skulle blifva litet belåtna dermed. Ty uppförandet af boställshus är förenadt med skyldighet att ligga i förlag med dertill erforderliga medel; och i de aldra flesta fall äro de personer, som befordras till prestlägenheter, icke i tillfälle att hålla sig förlag och sakna äfven kredit att förskaffa sig sådant. Följden häraf skulle således blifva ofta nog, att all byggnad skulle afstadna, derest icke församlingen ville träda emellan såsom borgesman för presten, för att skaffa honom förlag till byggnadskostnaden. Men detta kan eller vill icke församlingen; och jag inser sålunda icke, huru det missförhållande, som i motionen blifvit framställt såsom så särdeles behjertansvärdt, och som meningen nu vore att undanrödja, genom antagandet af ifrågavarande förslag verkligen skulle blifva undanröjd. Man kan icke gerna tänka sig, att meningen vore, det boställshafvaren skulle fullgöra sin byggnadsskyldighet entreprenadvis. Det vore rätt oklokt, emedan i de flesta fall församlingen torde kunna bättre

och på ett mera praktiskt sätt besörja byggnaden än den i sådant afseende oerfarne presten. För öfrigt synes det ligga i sakens natur, att Kongl. Maj:t icke kan stifta en för alla lägenheter gällande lag, utan att öfverenskommelser måste träffas emellan boställshafvarne och församlingarne. Man skulle således få anledning till nya tvister, i stället för att alla trätofrön i detta hänseende blifvit undanröjda.

Mångfaldiga lägenheter skulle, efter mitt förmenande, komma att finnas, som en prest vore skyldig att tillträda, utan att ett hus der vore uppfördt, och der han sålunda nödgades börja sin tjenstgöring utan att ega tak öfver hufvudet, om genom ifrågavarande förslags antagande på honom komme att öfverflyttas skyldigheten att tillhandahålla nödiga boställshus. För min del skulle jag heldre hafva biträdt ett förslag om en förminskning i presternas löneinkomster, motsvarande den fördel, som för dem skulle uppstå genom *all* byggnadsskyldighets öfverflyttande på församlingen, än jag kan biträda den framställning, som här föreligger, att en förhöjning af inkomsterna må ega rum emot hela byggnadsskyldighetens öfverflyttande på presten. Man har åberopat förhållandena i Skåne, men endast helt naket och utan att på samma gång gifva tillkänna, att i Skåne helt andra förhållanden ega rum i detta hänseende än i det öfriga Sverige. I Skåne finnes nemligen af ålder en egen för boställshafvare bildad fond, der de, som blifva satta i nödvändighet att bygga ny prestgård, kunna få undsättning och hjälp dertill. I Sveriges öfriga provinser finnes deremot icke någon sådan fond, hvarföre det är att motse stora olägenheter, om presterna i det öfriga Sverige skulle åläggas samma skyldigheter som i Skåne, utan att samma hjälpmedel som der stode dem till buds.

På grund af hvad jag sålunda anfört, förenar jag mig i det af Herr Grefve Sparre framställda yrkande om återremiss af Betänkandet i denna punkt.

Herr Kolmodin: Det är ett särdeles obehagligt och otacksamt göromål att träda upp till försvar för ett Utskotts-Betänkande, för hvilket halfva antalet af Utskottets ledamöter, med ordföranden i spetsen, lagt sig i bakhåll såsom reservanter. Det oaktadt anser jag mig skyldig att gifva till känna de synpunkter, från hvilka så väl jag sjelf i min motion som Utskottet vid dess behandling utgått. För min del har jag ingalunda afsett någon revision af lönergleringarne; och på samma ståndpunkt har äfven Utskottet ställt sig. Motionen afser allenast ett öfverflyttande af byggnadsskyldigheten från församlingarne på presterna, utan att i minsta mån vilja åstadkomma någon rubbning af de ekonomiska förhållanden, som blifvit dem emellan genom lag bestämda.

Så väl min framställning som Lag-Utskottets behandling af densamma innebära ej någon afsigt hvarken att betunga församlingarne med ökade afgifter eller att minska presterskapets inkomster, utan ett bemödande att ställa presten och församlingen i det förhållande till hvarandra, att så vidt möjligt de ständiga tvisterna emellan dem i det omförmälda afseendet för framtiden måtte kunna undvikas. Utskottet har således försökt att uppställa en åsigt om, hvem byggnadsskyldigheten horde åligga, men ej i minsta mån utlåtit sig öfver frågan, huruvida presterna hafva för stora eller för små löner. Inom Lag-Utskottet var derföre den vigtigaste

anmärkningen, som framställdes emot förslaget, den att man icke skulle kunna vinna målet, förrän tiden för alla redan skedda lönerregleringar tilländagått. För att undvika denna stötesten, har Lag-Utskottet ansett sig böra förorda, att, om prest och församling inom pastorat, der reglering försiggått, kunna öfverenskomma om byggnadsskyldighetens öfverflyttande på den förre, en sådan öfverenskommelse utan hinder af lönerregleringen skulle kunna verkställas och vinna gällande kraft. Detta har varit den synpunkt, hvarifrån jag och äfven Lag-Utskottets majoritet utgått.

Man har sagt, att genom en sådan öfverflyttning en ny skatt skulle läggas på församlingarne, hvilken skatt man gifvit benämningen prestgårdsbyggnadsskatt. Men jag frågar: kan man tala om, att en börd, som den ena parten har att draga, skall försvinna för honom och läggas på den andra, utan att en motsvarande fördel beredes denne seduare, synnerligast då man tillika är besluten för att ej rubba förhållandet dem emellan i ekonomiskt afseende? Kan det ske, så gerna för mig. Jag är dock ej i stånd att inse, huru det skall tillgå.

Bland de anmärkningar, som gjorts emot förslaget, har här ock blifvit sagdt, att denna så kallade byggnadsskatt skulle blifva en olidlig börd för församlingsboarne, i jämförelse med de små afgifter till prestskapet, som nu utgöras i några kappar säd, några skålpund smör och dylikt. Jag får dock säga, att, så vidt min erfarenhet sträcker sig, de afgifter, som nu lemnas, äro vidt betydligare, än den, som gjrt anmärkningerna, synes föreställa sig; och att den tillökning i utgifter, som, enligt Utskottets förslag, skulle drabba församlingarne genom byggnadsskyldighetens öfverflyttande, i alminnet och jämförelsevis blefve ganska ringa. Jag har vid åtskilliga lönerregleringar inom det stift, jag tillhör, varit med om att uppskatta byggnadsskyldigheten och tror mig dervid hafva funnit, att en sådan åtgärd som den nu föreslagna öfverflyttningen allt för väl låter sig verkställas och åtminstone icke ligger utom möjlighetens gräns.

Herr Grefve Sparre har sagt, att han, som eger att helt och hållet besörja församlingens byggnadsskyldighet å ett pastorsboställe, funnit, att kostnaderna i och för detta onus ej blifva så särdeles stora, synnerligast om man iakttager den försigtigheten att för ändamålet använda eget folk och verkställa arbetet på lediga stunder. För oss, smärre jordegare, är det helt annorlunda. Här erfordras det en hel mängd föregående öfverläggningar, kostnadsförslag och dylikt för alla sådana byggnadsföretag, hvilka derigenom falla sig mycket dyrare och, till följd af de många hvarandra korsande intressena, aldrig kunna verkställas på lediga stunder. Här, såsom alltid, visar sig riktigheten af ordspråket: "ju flera kockar, dess sämre soppa."

Den stora vigt, Herr Grefven fäst vid den betänkligheten, att en innehafvare af ecklesiastiskt boställe skulle ega medel att gilda den husröta, honom kunde drabba, synes sakna all egentlig befogenhet, då ju samma betänklighet kan förefinnas icke blott i afseende på de ecklesiastiska boställes innehafvare, utan beträffande innehafvarne af alla andra slags boställen. Staten löper ju öfverallt samma fara och har att tillgå samma hjälpmedel, nemligen syner och i tid gifna föreläggande att afhjelpa de anmärkta bristerna. Herr Grefven har vidare föreslagit, att den under-

dåliga skrifvelse, som vid 1853 års riksdag afläts till Kongl. Maj:t med anbållan om en förklaring af 26 Kap. 2 § Byggningsbalken, borde läggas till grund för frågans behandling. Jag kan dock icke säga, att jag har särdeles förtroende för detta förslag, ty äfven om någon ändring derigenom skulle kunna åstadkommas, blefve dock säkerligen åtskilliga provinser i Sverige stående utanför en sådan förmån. Redan år 1734 stadgades väl den nuvarande fördelningen af byggnadsskyldigheten emellan pastor och församling, men icke dess mindre utgöres den ännu i dag inom Wisby stift på ett helt annat sätt, i det att derstädes församlingen ensam har sig ålagd hela byggnadsskyldigheten; och, efter hvad jag hört sägas, läser samma förhållande äfven ega rum i Dalarne.

En talare har sagt, att skrivelser till Kongl. Maj:t så mycket som möjligt böra undvikas. Jag ger honom gärna rätt deri. Men då denna fråga torde vara af beskaffenhet att ej kunna afgöras af Regering och Riksdag utan Kyrkomötes hörande, så vet jag sannertligen ingen annan utväg än att uti en skrifvelse nedlägga den på Regeringens bord, på det att den icke må grundlagsenligt dö, innan den hunnit att grundlagsenligt behandlas.

Samma talare ifrån Norrland har förklarat församlingarne ega större insigter i byggnadskonsten än presterna. Vid denna anmärkning behöfver man dock ej fästa synnerlig vikt. I sakens egen natur ligger, att presten själf blir den, som får hafva tillsynen öfver och mesta besväret med reparationerna på bostället, samt sålunda utgöra den drivvande och ledande kraften för allsammans. Det har ock visat sig, att han tills dato kunnat gå i land dermed.

Jag har nu sökt framställa den synpunkt, från hvilken så väl jag som Lag-Utskottets majoritet sett frågan, för att ådagalägga, det vi ej hafva handlat i fullkomlig blindhet, samt för att om möjligt under dessa oblida förhållanden frambära en antaglig ursäkt för det resultat, hvartill vi kommit. Då ordföranden i Lag-Utskottet emellertid endast yrkat återremiss af ärendet, och jag högeligen intresserar mig för en tillfredsställande utredning af detsamma, skall jag för min del icke sätta mig emot en sådan åtgärd, om Kammaren skulle vara böjd derför.

Herr Rundgren: Af den diskussion, som nu blifvit förd angående Lag-Utskottets förevarande förslag, framgår, att den utväg, Utskottet trott sig finna för åstadkommande af påyrkade förändringar i den församlingarne nu åliggande byggnadsskyldighet å prestboställen, icke inom Kammaren har att påräkna särdeles starka sympatier. Orsaken här till är, såsom af Lag-Utskottets ordförande blifvit uppgifvet, att man, genom att beträda den väg Utskottet slagit in på, långt ifrån att bereda församlingarne några fördelar, skulle komma att försaka dem en än drygare skatt och tunga i ifrågavarande hänseende. För min del behöfver jag således icke blanda mig i denna sak. Jag vill i stället betrakta frågan ur presterskapets synpunkt, och det må väl också icke förundra någon, om jag anser nödigt, att äfven från den sidan ett ord i ämnet uttalas. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på, att, sedan man vid ett föregående sammanträde så mycket talat om rättvisa mot främmande trosbekännare, det kan vara skäl att äfven i afseende å icke-främmande trosbekännare

utöfva någon rättvisa och låta ett ord, som ur den synpunkten talas, något litet gälla.

Jag tror att, då man visar sig benägen att öppna tillfällena och lemna rättighet åt så många som möjligt att blifva embetsmän, man icke omedelbart derefter bör, så snart det blir fråga om embetsmän, intaga en sådan ställning till dem, att det kan synas föga fördelaktigt, att en dylik rättighet blifvit dem medgifven. Isynnerhet anser jag det vara mycket skadligt att försätta embetsrännen i en prekär och oviss ställning, såsom tydligtvis motionärernes syfte varit i förevarande fall. Det kan ju nemligen omöjligen förnekas, att man med den nya lagen om regleringen af presterskapets löneförmåner afsåg att åstadkomma någonting fast och lesländande, hvarvid såväl församlingarne som prestmännen hade att trygga sig. Dessa löneregleringar hafva ännu icke öfver hela riket blifvit genomförda; många äro visserligen verkställda, men en stor del återstår. Det kan väl icke heller förnekas, att frågan om prestgårdsbyggnad jemväl ingår i dessa löneregleringar, såsom i nys omförmälda lag är stadg dt. Då frågas: kan det verkligen vara välbetänkt att nu på fullt allvar vilja göra en rubbing i detta hänseende? Jag har icke hört eller i de förevarande motionerna sett något annat egentligt skäl anföras för en sådan rubbing, än att de närvarande förhållandena skulle hafva framkallat tvister mellan församlingarne och deras kyrkoherdar. Det är visserligen möjligt, att på åtskilliga håll sådana tvister kunnat uppstå; men får jag lita på den erfarenhet jag sjelf i thy fall varit i tillfälle förvärfva, må jag tillstå, att jag såsom kontraktsprost inom ett mycket vidsträckt kontrakt, der de ekonomiska besigtningarne regelrätt försiggått hvarit femte år, aldrig funnit att några tvister i detta afseende uppkommit. Visserligen har man förspott ett och annat ord om, att kostnaden å församlingens sida någon gång varit väl hög, men ingenstades har någon egentlig tvist kommit i fråga. Snarare synes man mig böra kunna säga, att, om tillförene några tvistigheter på förevarande område egt rum, de möjligen stått i sammanhang med de till presterskapet förut utgående obestämda löneförmåner, men att i samma mån löneregleringarne kunna verkställas, dessa tvistigheter komma att undanöddjas.

Man har vidare talat om, att en sådan byggnadsskyldighet som den föreslagna redan existerar i ett af våra landskap, nemligen Skåne — hvarest skyldigheten att bygga prestgård åligger boställsbafvaren — och att inga olägenheter af detta förhållande försports. Jag känner icke närmare till förhållandena i Skåne, men hvad jag vet är att för många prestmän, som tillträdt pastorat i Skåne, har denna skyldighet utgjort anledning till de lifligaste bekymmer, då de skolat tillträda prestgårdar, der byggnadsersättningen till företrädaren varit stor. Och det måste vi väl erkänna, att presterskapet i allmänhet icke kan räknas till de förmögnare klasserna, utan att de flesta pastorer tillträda sina boställen möjligen skuldfria, sällan med någon förmögenhet, men många också skuldsatta. Har man då för afsigt att förelägga pastorn ett stadgande, hvarigenom han ålägges att, utom hvad det redan kostar honom att göra uppsättningen för boställets ans och skötsel, tillika vidkännas betydliga utgifter för erhållande af en *bo tad* inom församlingen, så frågas, om ett sådant stadgande kan vara med billighet och rättvisa öfverensstämmande? Och

säger man, att byggnadsskyldigheten är betungande för församlingen, som dock är en stor korporation, måste den icke då blifva i ytterligt högre grad betungande, om den lägges på en enskild person? Jag vill icke här tala om Utskottets förslag, att man i detta hänseende skulle gifva presten en viss ersättning, ty jag tror verkligen att detta möter så många betänkligheter från pluralitetens inom Kammaren sida, att det icke kommer att bifallas, men jag ber Herrarne väl besinna, huruvida det kan vara rättvist att gå motionärens önsknings till mötes. Såvidt jag kunnat finna, hafva nemligen tre af dem icke framställt någon begäran om, att någon sådan ersättning skulle presterna tillerkännas, utan de hafva föreslagit att helt simpelt församlingens skyldighet att bygga prestgård skulle upphävas och detta onus öfverflyttas på kyrkoherden. Jag vill tro, att man här vid lag icke fullt gjort sig reda för, huruvida detta kan vara med rättvisa och billighet förenligt.

Vi skola för öfrigt komma ihåg, att i afseende å presterna icke gäller alldeles enahanda förhållande som i afseende å embets- och tjenstemän i allmänhet, och att det således icke är fullt riktigt att påstå, att därför att andra embetsmän äro skyldige att bygga och underhålla sina boställen, presten bör ega samma skyldighet. För det första är nemligen presten en kommunens, en socknens embetsman i egentligaste mening. Han kan icke efter godtycke välja sitt hemvist utom eller inom socknen, utan måste nödvändigt vara bosatt inom densamma. Vidare måste man besinna, att sedan längliga tider tillbaka presten ansetts böra utgöra en anslutnings- och föreningspunkt inom församlingen och till följd deraf böra, såvidt hans krafter det tillåta, i viss mån representera; man vill i prestgården finna tillfälle för församlingen i gemen att sammanträffa. Det är också utan tvifvel i känslan häraf som, oaktadt lagen bestämmer ganska små dimensioner för prestens bostad — blott en stuga med tvänne kamrar — församlingarne i detta hänseende pläga gå vida utöfver hvad lagen föreskrifver. Äfven uti detta förhållande ser jag således en antydning om, att prestens ställning icke är alldeles densamma som öfrige embetsmäns. Jag tror också, att man bör fästa tillbörlig uppmärksamhet härpå, och att om man nu utan vidare vill pålägga presten uteslutande skyldighet att bygga prestgård, man företager sig en större och mera genomgripande förändring i hittills bestående förhållanden, än man verkligen anar. Och hvarför skall man ålägga presten en dylik byggnadsskyldighet? Hvarför tillåter man honom icke att hyra in sig hvar han kan inom församlingen? Ligger det icke orimlighet uti, att presten — denne fattige embetsman — skall vara på grund af lag nödgad att hafva eget hus? — Jag återkommer till hvad jag förut sagt. Må man låta löneregleringarne komma till stånd och söka verka hvad godt de kunna, och må man icke vidare äflas att låta presten intaga den obestämda ståndpunkt, på hvilken man genom oupphörligt framkastande af motioner sådana som dessa söker ställa honom!

Slutligen har väl Utskottet också erkänt, att en förändring af hit-hörande stadganden i det af motionärerne angifna syfte skulle komma att träda för nära sådana förhållanden, som icke uteslutande af Riksdagen kunna bestämmas; och är det på grund såväl häraf som af hvad jag

förut anfört, som jag yrkar rent afslag å förevarande punkt i Utskottets Utlåtande.

Herr Granlund: Det finnes väl knappast någonting i vår land, som har så mycket emot sig, som det sätt, hvarpå skyldigheten att bygga prestgård och tingshus enligt nu gällande bestämmelser utgöres, just därför att denna skyldighet så olika drabbar de olika samhällsklasserna. Här har blifvit sagdt, att den bestämmelse i Byggningsbalken, som föreskrifver sättet för prestgårds byggande, är gammal, och jag för min del påstår att den är alltför gammal. Nämnda lag inskränker församlingens byggnadsskyldighet i afseende på prestens boningshus till en stuga med tvänne kamrar, men jag tror att icke några så klenit bebyggda prestgårdar numera finnas kvar. — Man hade funnit, att sättet för presterskapets aflöning var föråldradt, hvarföre man också genom de nya lönereglerna företog en välbehöflig förändring af detsamma, och är det min öfvertygelse, att ingen löntagare har blifvit så väl tillgodosedd som pastor genom denna förändring. Han var förut skyldig att uppbära åtskilliga tiondeafgifter och att i små kvantiteter taga emot sin spannmål samt magasinera och förvandla den till penningar — en skyldighet som han nu blifvit befriad ifrån. En följd häraf är den, att han numera icke behöfver en del af de hus, exempelvis spanmälsbodor och tiodeladan, som i Byggningsbalken uppräknas såsom tillhörande församlingens byggnads- och underhållsskyldighet. Derjemte hafva genom dessa lönereglerna boställena blifvit upptaxerade till sin årliga afkastning af regleringsnämnden, till följd hvaraf kyrkoherden bör kunna anses såsom en innehafvare mot årligt arrende af prestgården, och då är det väl äfven rätt, att för honom kvarstår skyldigheten att underhålla densamma, i likhet med hvad som gäller andra personer, hvilka innehafva arrenden. Jag tror för öfrigt, att de belopp, hvartill boställena vid lönereglerna uppskattas, icke äro de högsta, emedan det visat sig på vissa ställen, att boställen kunnat till högre summor utarrenderas. Sålunda synes mig vara skäl för att boställshafvaren sjelf åläggas underhålla sitt boställe. Denna skyldighet skall, efter mitt förmenande, icke för honom blifva synnerligen svår, om han såsom en god hushållare underhåller bostället i det skick, att han eller hans sterbhus ej befäras större ersättning till efterträdaren än en blifvande af- och tillträdessyn.

Om emellertid nu, på grund deraf att denna fråga berör presterskapets privilegier, pastor ej kan åläggas skyldigheten att sjelf underhålla sin bostad, så är det åtminstone nödvändigt, att denna skyldighet, om den fortfarande skall tillhöra församlingen, mellan de särskilda klasserna jemnare fördelas; ty icke kan det väl vara rättvist, att hemmansinnehafvaren ensam skall bära denna tunga. En sådan fördelning vore ju också ingenting annat än genomförande af den princip, som nu är gällande i afseende å presterskapets inkomster, som till en del utgå efter bevillingen.

Medan jag har ordet, kan jag icke underlåta att här framdraga en liten jmförelse. Som vi veta, åligger det nu de svagt aflönade komministrarne att sjelfva underhålla sina boställen, under det pastorerna

derifrån äro befriade; men jag frågar, om icke pastorerna, som hafva en högre inkomst än komministrarne, billigtvis borde åläggas samma skyldighet i förevarande afseende.

För min del yrkar jag återremiss af denna punkt i Lag-Utskottets utlåtande.

Herr Jöns Pehrsson: Det var med anledning utaf ett yttrande af den ädle ordföranden i Lag-Utskottet, som jag fann mig befogad att begära ordet. Han tycktes denna gång vara så synnerligen mån om, att i detta afseende icke kostnaderna för de förut nog betungade församlingarne skulle förökas; jag lemnar derhän, hvad hans egentliga åsigt härmed var. Men jag ber att få till sjelfva frågan meddela en liten upplysning. Jag vet genom exempel från min ort att, på grund af ett särskildt Kongl. Bref, församlingen blifvit betagen rättigheten att åtnjuta hvad Byggningsbalken i afseende å prestgårdens underhåll stadgar. Församlingen har måst beqväma sig till att sjelf bekosta förekommande reparationer. Jag upprepar också, att denna församlingens byggnads- och underhållsskyldighet är ett af de förhatligaste onera, som åligga densamma. Så snart den minsta brist å prestgårdens hus uppstått, så skall först kyrkostämman sammankallas; derpå skola synemännen syna bristen; sedan reparationen försiggått, blir det en vidlytig uppbörd för att uppbära det penningelöpp den uppgått till, och så en mängd bråk och förspillda dagsverken för en ringa bagatell. Det vore önskligt, om man kunde befria församlingarne från denna skyldighet.

Hvad saken i allmänhet beträffar, tror jag att det var ett stort misstag att, då lönereregleringarne bestämdes, man icke på samma gång fastställde ett stadgande, hvarigenom ettdera presten sjelf ålades att bygga och underhålla sitt boställe eller han ock tillerkändes en viss hyresersättning. Jag vill icke förnärma någon, men jag vill såsom min öfvertygelse med stöd af erfarenheten uttala, att en stor del prester icke sköta sina boställen väl, hvilket ock synes deraf, att en mängd boställen vid lönereregleringarne beräknas till så låg inkomst, att den icke står i något jemförligt förhållande till hemmantalet eller taxeringsvärdet.

Jag anser denna fråga vara af den viktiga beskaffenhet, att det varit önskligt, om Utskottet kommit till ett något bättre resultat, än hvad det nu föreliggande förslaget innebär, hvilket synes mig icke fullt tillfyllestgörande i detta fall. Jag hoppas emellertid, att Utskottet skall kunna gifva frågan en bättre och mera tillfredsställande lösning, och är det på denna grund som jag förenar mig med dem, hvilka yrka återremiss af denna punkt.

Herr Fredrik Petersson: Den ifrågavarande byggnadsskyldigheten är och har i alla tider varit ett ständigt tvistefrö mellan församlingarne och deras pastorer. Lag-Utskottet har nu framställt ett förslag till lösning af denna svåra fråga, men med detta kan jag icke vara fullt belåten, och jag frågar, om icke det skulle vara möjligt att på bättre sätt, än Utskottet nu gjort, lösa frågan. Jag vill icke förlänga diskussionen,

ty viktiga skäl tala för förändring af förevarande punkt, och får jag derföre å densamma yrka återremiss.

Herr Bjerkauder: Jag har begärt ordet med anledning deruti att en talare yrkat afslag å punkten. För min del intresserar jag mig så mycket för denna fråga, att jag icke vill bidra till att genom ett rent afslag å hvad Utskottet här föreslagit uppskjuta lösningen af densamma. Den har stått på dagordningen vid flera föregående riksdagar och de förslag som framställts för dess afgörande hafva alltid gått i den riktningen, att presterskapet sjelft skulle öfvertaga byggnadsskyldigheten. I de motioner, som jag både vid denna och föregående riksdagar väckt, har jag framställt yrkande derom, att församlingen skulle befrias från ifrågavarande börda, och denna öfverflyttas på pastorerna. Jag har trott mig finna skäl för detta mitt yrkande, dels deruti att presterskapet, efter allas åsigt, blifvit betydligt bättre aflönadt genom den nya löneregleringen, dels deruti att presterna på sednare tider blifvit befriade från mångahanda världsliga göromål som förut ålegat dem, dels deruti att komministrarne, som ju hafva betydligt mindre inkomster än pastorerna, för närvarande är ålagdt att sjelfva bygga och underhålla sina boställen. Man talar om att det skulle vara obilligt att ålägga kyrkoherdarne en sådan skyldighet, men jag kan icke finna detta, särdeles som, såsom jag nyss hade äran erinra, deras sämre aflönade embetsbröder, komministrarne, sjelfva både måste bygga och reparera sina boställshus.

Som förslaget nu blifvit af Utskottet uppställt, kan jag emellertid icke finna att man vunnit mera än en enda sak, som jag för min del dock icke skattar ringa, den nemligen att en af orsakerna till de många och beklagliga tvisterna emellan lärare och åhörare på detta sätt skulle upphöra. Jag medgifver att förslaget har detta goda med sig, men jag tror å andra sidan också att denna fördel kommer att blifva alltför mycket dyrköpt. Jag tror att något bör göras äfven i de betungade församlingarnes intresse. Ty säkert är, att, då byggnadsskyldigheten skall uppskattas i och för öfverflyttningen på boställshafvarne, så kommer den att upptagas ganska högt, och församlingen således i långt högre grad än hittills betungas af densamma.

I likhet med en annan af motionärerne skulle jag visserligen kunna önska, att mellanmeningen i punkten "och motsvarande förhöjning i öfriga förmåner i stället den tillerkännas" borttoges; men då jag väl känner huru olika meningarne i denna fråga äro inom de båda Kamrarna, så inser jag ganska väl, att ett sådant yrkande ej kan hafva någon utsigt att vinna Riksdagens bifall. Då emellertid ordföranden i Lag-Utskottet här framställt ett förslag, som visserligen icke leder till det mål jag önskar — församlingens befriande helt och hållet från byggnadsskyldigheten — men likväl mera bestämdt angifver hvad hvardera parten — församlingen och kyrkoherden — skall göra, så tror jag, som äfven i detta förslag ser ett steg framåt och tror att det skulle vara godt, om man kunde komma så långt, att det kunde hafva skäl för sig att återremittera punkten. Man finge då tillfälle att, när punkten återkomme från Utskottet, iakttaga

huruvida det varit möjligt för Utskottet att uppgöra ett bättre förslag än det nu framlagda.

På dessa skäl förenar jag mig med dem, som yrkat återremiss af punkten.

Herr Carl Ifvarsson: Då jag begärde ordet, lät det som om ingen skulle vilja taga Utskottets förslag i försvar i denna punkt, emedan alla klandra detsamma. Sedan dess har dock en och annan talare uppträdt för detsamma; och jag har af hvad som redan blifvit å ena och andra sidan anfördt all anledning antaga, att återremiss kommer att ega rum, hvadan jag alltså tror det vara af desto större vigt att få uttaladt äfven min åsigt, till den kraft och verkan den kan hafva. På det att diskussionen ej må onödigtvis uttänjas, lofvar jag dock att försöka att yttra mig så kort som möjligt.

Jag förundrar mig icke alls, att många befara det Utskottets förslag kan leda till förhöjning i byggnadskostnaden, enär missnöje i allmänhet förspörjes öfver de redan verkställda regleringarne af presterskapets aflöningar, hvilka skola leda till förhöjningar, ty af denna anledning kan nog hemtas skäl till farhågor, äfven i fråga om regleringen af byggnadsskyldigheten. Icke heller anser jag det vara oväntadt, att farhågor uttalas emot penningentgifter, enär folket i många orter inuti landet ofta har svårigheter vid att förvandla sina produkter i penningar. Dessa omständigheter kunna således i viss mån tala emot förslaget. Men å andra sidan finnes så mycket riktigt i den princip Utskottet uttalat, att man icke bör så lätt släppa den ifrån sig. För min del anser jag det för en stor förmån, om man kunde komma derhän att församlingarne finge betala och boställsinnehafvarne bygga. Derigenom skulle många tvister och obehag, som nu uppstå mellan församlingen och dess pastor efter tillträdet af bostället, kunna undvikas. På sätt Utskottets ordförande angående andra icke ecklesiastika boställen anført, tror jag ock att man kan antaga att boställshafvaren å ett prestboställe kan bygga och underhålla bostället för vida lägre kostnad än församlingen kan göra. Om detta sednare är riktigt och jag tror, att för den, som bor på stället och kan genom eget folk låta verkställa erforderliga reparationer, dessa blifva mindre kännbara än annars, så hafva såväl kyrkoherden som församlingen fördel af förändringen. Den ersättning som tillkommer boställshafvaren bör dock icke vara större än den som motsvarar den verkliga kostnaden. Utskottet borde derföre, enligt min mening ej föreslagit, att byggnadsskyldigheten skulle öfverflyttas mot full ersättning, utan mot skäligen ersättning. Vidare anser jag att Utskottet hade bort föreslå något sätt hvarpå denna reglering skulle verkställas.

Sälunda anser jag för min del, såsom jag redan förut haft äran yttra, sjelfva principen för förslaget riktig, och önskar endast, att, om punkten återremitteras, Utskottet måtte uttänka något lämpligt sätt för regleringens verkställande efter billiga grunder.

Herr Gumælius: Jag lofvar att icke blifva mångordig. Jag tror, att frågan är fullt mogen för återremiss, i hvilket yrkande jag ber att få instämma. Hvad som egentligen förmått mig att nu begära ordet är

ett yttrande af en föregående talare. Denne, som förklarade att han yttrade sig såsom ombud för de svenska kyrkoherdarne, uttalade å deras vägnar såsom inledning till sitt föredrag ungefär den mening, att, sedan man här på Riksdagen tillgodosett de främmande trosbekännarne, fordrade rättvisan att man också tillgodosåge de ickefrämmande trosbekännarne — och detta skulle vara kyrkan, presterskapet och särskildt kyrkoherdarnes inkomster. Jag må säga, att jag funnit mig särdeles obehagligt berörd af denna erinring om en strid, som är lyckligt öfverstånden; men då den ärade representanten från Norrköping här dragit fram dessa främmande trosbekännare, så är det just på deras vägnar, då de här icke äro representerade, som jag nu vill föra talan. Genom de regleringar af presterskapets löner, som redan länge pågått och fortfarande genomdrivas, har på de flesta håll en betydlig tillökning i presternas inkomster uppstått och följaktligen ökade bördor för de skattskyldige, och detta äfven för dem som icke tillhöra svenska kyrkan men ändock få bidraga att aflöna denna kyrkas prester, jemte det att de underhålla egna religionslärare. Om nu Utskottets framställning antoges, skulle sådant leda till ytterligare ökande af dessa främmande trosbekännares i och för sig obilliga beskattande, och är det sålunda på dessa skattskyldiges vägnar som jag ansett mig böra inlägga denna protest.

Herr Peter Andersson: Ehuru ifrågavarande byggnadsskyldighet, såsom vi alla känna, är ett ganska tryckande onus, kan jag likväl icke för att undgå densamma själf pålägga mig en ny skatt. Förslaget innebär ock en orättvisa mot de församlingar eller socknar som redan nu, ja kanske för kort tid sedan, byggt ganska kostsamma prestgårdar och kanske icke på lång tid ännu behöfva vidkännas några särdeles dryga reparationer å desamma. Jag må bekänna, att jag i fråga om presternas lönereglering föreställt mig, att, då boställena taxerades till vissa inkomster, byggnadsskyldigheten äfven inginge i dessa, och att denna skyldighet skulle derefter åligger presten utan annan ersättning från församlingen än den för honom bestämda lönen. Atminstone anser jag det varit rättvist om så skett; men kanhända har jag oriktigt uppfattat meningen med denna reglering.

De flesta talare som förut yttrat sig i denna fråga hafva yrkat återremiss. Jag förenar mig med dem, och önskar att frågan måtte få en sådan lösning, att någon förökning i den årliga beskattningen ej derigenom tillskyndas kommunerna.

Herr Almqvist: Det förslag Lag-Utskottet här framlagt synes mig i flera afseenden vara förtjent af den största uppmärksamhet. Det synes nemligen hufvudsakligast afse att söka undanröjda orsaken till de stridigheter mellan församling och pastor, hvilka möjligen kunna uppstå och understundom äfven uppstått i fråga om underhållet af pastorsbostället. Utaf detta skäl, och då Lag-Utskottet här föreslagit en utväg, hvarigenom man möjligen skulle kunna få dessa olägenheter undanröjda, har jag för min del icke ansett betänkligt att lemna min röst åt förslaget. Men det finnes ett förhållande som under den långa diskussionen icke blifvit tillräckligt uppmärksamadt och som jag derföre ber att få särskildt på-

peka. Man har nemligen ansett att det skulle blifva svårt för en prestman, som tillträdde ett pastorsboställe, der åbyggnaderna vore i förfallett skick och den husrötan motsvarande ersättningen ej kunde af företrädaren eller dennes sterbhush utfås, att sjelf åstadkomma de byggnadsarbeten som skulle vidtagas, och att församlingen vid sådant förhållande möjligen skulle blifva nödgad att vidtaga åtgärder för boställets underhåll, oaktadt den förut till företrädaren årligen måst lemna bidrag för nämnda ändamål. Jag tror att boställshusen vid pastorsboställena, lika väl som vid andra boställen der boställshafvaren skall vara boende, böra skiljas i tvenne delar, karaktershush och öfriga boställshush. Man har sagt, att då boställshafvare af militie- och civilstaterna sjelfva underhålla sina boställen, böra prestmännen också kunna göra det. Jag delar denna åsigt: men då bör ock samma grundsatser som gälla i fråga om de militära och civila boställena tillämpas på presterskapets. Om en tjänsteman af civil- eller militärstaten, som har kongl. fullmakt, bor på sitt boställe, så underhåller Kronan karaktershusen till vissa delar och bygger alltid nya karaktershush då de blifva så förfallna, att de icke vidare kunna underhållas. Indelningshafvaren underhåller karaktershusen med undantag af de yttre taken, eldstäder och golf, som Kronan åtagit sig. Jag tror, att det kunde vara skäl att söka få alldeles samma principer tillämpade äfven på prestboställen. Det är ej tvifvel underkastadt, att innehafvarne af dessa civila och militära boställen kunna utan särdeles stora olägenheter bestrida underhållsskyldigheten af de laga husen och bekosta de mindre reparationerna å karaktershusen. Om vid innehafvarens afgang brister förefinnas, så äro de sannolikt icke så betydliga. Detsamma är förhållandet med de laga husen å prestgårdarne. De kunna underhållas och småningom nybyggas, utan att någon kämbar tunga derigenom bör kunna drabba innehafvaren. Men deremot anser jag, att han bör vara fri från att bygga och ensam underhålla karaktershusen.

Tvenne föregående talare, den ene från Norrland, den andre från Östergötland, hafva antydtt de stora svårigheter, som skulle uppstå för tillträdaren af ett prestboställe der boställshusen vore förfallna, att kunna åstadkomma nya sådana. Jag delar deras åsigt i detta fall och vågar därför hemställa till dem, om det icke vore skäl att söka få samma princip tillämpad i afseende på underhållet af pastorsboställena som den hvilken gäller vid de civila och militära, så att församlingen och boställshafvaren finge underhållet af karaktershusen fördeladt sig emellan.

Här har blifvit yrkadt, att punkten skulle återremitteras till Lag-Utskottet. Jag instämmer i detta yrkande och hoppas, att Utskottet vid förnyad pröfning af motionerna äfven ville taga i öfvervägande luruvida det förslag som jag nu tagit mig friheten framställa, är förtjent af någon uppmärksamhet.

Herr Törnfeldt: Under min långa lefnad har jag haft många tillfällen att bevittna det missnöje, som genomgår församlingarne hvarje gång fråga uppstår om nybyggnad eller reparation af pastorsboställe. Jag önskar lifligt, att de stadganden, som nu ålägga församlingarne att bygga prestgård åt kyrkoherden, måtte blifva ändrade, om det ej kan ske på annat vis, derigenom att herrar pastorer sjelfva få bygga och under-

hålla sina hus, såsom jag och alla andra komministrar få göra. Jag har sjelf en pastor, som har omkring fyra gånger så stora inkomster som jag. Jag tror att så väl han som de andra kyrkoherdarne, hvad inkomsterna beträffar, ganska väl kunna komma ut med att sjelfva bygga sina boställen, helst det för dem gäller att derigenom få fred med sina församlingar, något hvarförutan all vår verksamhet är fåfäng.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner framställdes enligt de gjorda yrkandena, och Kammaren beslöt att till Utskottet återförvisa denna punkt.

Punkten 2.

Herr Bjerkander: Jag hemställer, om icke det är nödvändigt att återremittera äfven denna punkt till Utskottet, då den föregående blifvit dit åter hänvisad, och begge punkterna, efter mitt förmenande, hvilket Utskottet också i sina motiv tyckes medgifva, stå till hvarandra i ett nära sammanhang.

Grefve Sparre: Det kan visserligen vara en oskyldig åtgärd att återremittera denna punkt; men jag anhåller dock att få fästa uppmärksamheten på orsaken till Utskottets afslag å denna del af motionen, och den är att Utskottet varit af den öfvertygelsen, att tiondeladorna de facto äro försvunna. Det måtte väl ej heller finnas många pastorater i vårt land, der löneregleringen icke är antingen genomförd eller åtminstone i görningen! Då tiondelador ej finnas för annat ändamål än förvaring af tertialtiouden och denna kommer att försvinna, då löneregleringen kommer till stånd, så har Utskottet ansett alla särskilda åtgärder i den syftning motionären föreslagit obehöfliga.

Jag vill ej motsätta mig en återremiss, men jag tror ej att något dermed kan vinnas.

Herr Magnus Jonsson: I de församlingar, der reglering af prestskapets löner skett, har intet afseende dervid fästats på huruvida församlingens skyldighet att bygga tiondelador fortfarande skulle kvarstå, och någon föreskrift huru i afseende på dem skulle förfaras har ej — åtminstone tror jag att så tillgått på de aldrafiesta ställen — intagits uti löneregleringsbestämmelserna. Skyldigheten kvarstår således oförändrad nästan öfverallt, och följden deraf är att, om också icke behof förefinnes för pastor af dylik lada, han dock ej är lagligen förhindrad att fördra, att sockenboarne skola uppföra en sådan.

Den motion jag väckt har således, enligt min tanke, goda skäl för sig, och detta så mycket mera som församlingarne numera på många ställen ej erlägga någon tionde och någon tiondelada således ej är behöflig i verkligheten.

Af dessa skäl yrkar jag, i likhet med den förste talaren, att punkten måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Bjerkander: Vore förhållandet sådant som Lag-Utskottet anser det böra vara — att nemligen församlingarne skulle vara befriade från denna byggnadsskyldighet der löneroglering försiggått, så vore det icke skäl att återremittera punkten. Men då jag af erfarenheten i åtskilliga församlingar, der löneroglering skett, vet att synerätten ådömt församlingen att underhålla och reparera dylika lador, så tror jag att det är nödvändigt, att Lag-Utskottet tager frågan i öfvervägande, på det att församlingarne åtminstone må få veta hvad som är deras skyldighet eller icke.

På dessa skäl yrkar jag fortfarande återremiss af punkten.

Herr von Proschwitz: Icke heller jag kan finna mig belåten med det här föreliggande förslaget, hvilket synes mig vara i saknad af den bestämdhet, som det borde ega. Hvad man nemligen i detta fall närmast bör sträfva efter är bestämda föreskrifter, huru med byggnadsskyldigheten till alla delar skall förhållas. Hvad särskildt tiondeladan beträffar, är det klart att densamma numera efter lönerogleringarnes genomförande är helt och hållet obehöflig, och det enda, som i den vägen presterna nu kunde behöfva, vore naturligtvis en kassakista att nedlägga och förvara sina förökade inkomster.

Jag instämmer med de föregående talare, som yrkat punktens återförvisande till Utskottet.

Herr Gustaf Jonsson: Jag har samma erfarenhet i afseende på byggnaden och underhållet af tiondeladorna som Herrar Bjerkander och Magnus Jonsson. Jag anholder derföre att få instämma i det yrkande, som af dessa talare blifvit framställt, och önskar således att punkten måtte blifva återförvisad till Utskottet.

Herr Östman: Jag är utaf samma tanke som den föregående talaren. Jag anser att då en sådan praxis, som den Herr Bjerkander omnämmt, äfven efter min erfarenhet gjort sig gällande vid synerätterna — på många ställen åtminstone — och församlingarne, enligt min tanke, böra befrias från ifrågavarande onus, punkten bör för vidare behandling återlemnas till Utskottet.

Friherre Koskull: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att tiondeladan ännu är en ganska vigtig byggnad för åtskilliga prester inom riket. Roglering af presterskapets löner fortgår visserligen och är kanske på många ställen nära afslutad, men den kommer mångenstädes ej att träda i verket förr än omkring 30 à 40 år härefter. Der konventioner existera, ingår tionde ännu till presten, och der detta är förhållandet, måste han hafva sin lada kvar.

Jag förenar mig med de talare, som yrkat återremiss af punkten.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef äfven denna punkt till Utskottet återförvisad.

Punkten 3.

Grefve Sparre: Vid det förhållande, att denna punkt nära ansluter sig till den första, torde det vara nödvändigt, att Kammarern antingen jemväl återremitterar densamma, hvarom jag vördsamt anhåller om proposition, eller ock utur densamma utesluter orden: "i sammanhang med den i första punkten föreslagna underdåniga skrifvelse, angående den ifrågavarande byggnadsskyldighetens öfverflyttande på boställshafvarne."

Om nu Kammarern föredrager att, med uteslutande af de nyssnämnda orden, bifalla punkten, har jag intet att dervid erinra; i annat fall yrkar jag, som sagdt, återremiss.

Herr Jöns Pehrsson: Jag för min del inskränker mig till att strängt hålla på den föregående talarens yrkande om återremiss af denna punkt, och detta gör jag så mycket heldre, som det ganska väl tål vid att Utskottet ännu en gång kommer i tillfälle att pröfva, huruvida det icke vore nödvändigt att befria presterskapet från att vara jordbrukare och boställsinnehafvare. Jag kan ej annat än tro, att en dylik förändring lätt skulle kunna åstadkommas, derest man lade sig derom vinn, och jag tror både presterskap, stat, kyrka och religion skulle vinna på, om presterna befriades från ett för deras kall så främmande ämne som jordbruket och bråket med boställe och deremot åtnjöto den hyresersättning, som för dem bör skäligen uppstå — och får jag alltså i detta syfte påyrka punktens återförvisning till Utskottets förnyade behandling.

Herr Törnfeldt: Uti den föreslagna underdåniga skrifvelsen förekommer bland annat: "att detta åliggande, vare sig att socknemännen sjelfva fullgöra detsamma eller att ersättning derför utgår till boställshafvaren, blifver för medlemmarne af kommunen, efter billiga grunder, gemensamt." Nu äro komministrar, klockare och folkskolelärare också medlemmar af kommunen. Skulle nu dessa tjänstemän, som hafva så små löner, att de icke ens tillhoppa uppgå till hälften af pastorernas, icke blott icke sjelfva erhålla någon byggnadshjelp, utan till och med indragas i skyldigheten att gemensamt med öfrige medlemmar af kommunen deltaga i byggande af pastorsboställe? Jag anser ett dylikt stadgande för dem blifva ganska hårdt och betungande, hvarföre jag vördsamt får anhålla om punktens återförvisande till Utskottet i det syfte, att till de af mig nyss upplästa orden af förslaget måtte göras följande tillägg: "komministrar, klockare och folkskolelärare derifrån dock undantagne."

Grefve Sparre: Med anledning af den siste värde talarens yttrande ber jag endast få fästa uppmärksamhet vid, att Utskottet redan nu gjort behörigt afseende på de mildringar och undantag som vid ifrågavarande skyldighets utgörande böra ske, hvarföre det ock i Utlåtandet står, att "detta åliggande blifver för medlemmarne af kommunen *efter billiga grunder* gemensamt". Just uti detta uttryck ligger antydning af en modifikation af förslaget, hvaremot jag ej kan anse det vara riktigt att, såsom den föregående talaren yrkat, särskildt omnämna komministrar, klockare och folkskolelärare.

Öfverläggningen förklarades slutad. Jemväl förevarande 3:e punkten återförvisades.

4:de punkten.

Herr von Proschwitz: Det är en gammal sed, att då någon skall begrafvas, tal hålles öfver den afidne. Vid detta tillfälle tillkommer det kanske snarast mig att hålla liktalet öfver min motion, som ljutit döden i Lag-Utskottet. Ehuru jag gerna skulle önskat att på samma gång tala för dess återuppväckande, lærer väl sådant ej vara mödan värdt. Jag anser mig dock böra för Kammaren tillkännagifva hvad som föraledt mig att väcka denna motion. Förhållandet är nemligen, att i mitt komitentskap pågår just nu kyrkobyggnad inom en kommun, der flera förmedlade hemman finnas. Man får ej undra så mycket öfver, att innehafvarne af dessa hemman anse sig i detta afseende vara mindre rättvist, mindre billigt behandlade af den nu gällande lagstiftningen; ty ehuru de förmedlade hemmanen, till område och naturligt god beskaffenhet och i följd deraf till förmågan att utgöra skatter, äro jemförelsevis betydligt underlägsna de oförmedlade hemmanen, måste de dock lika med dem bidra vid utgörande af omförmälda onus. Visserligen hade jag ej, då jag väckte detta förslag, den öfverdrifna förhoppningen, att någon lag i ämnet, som afsåge förebyggande eller minskande utaf det af mig påpekade orättvisa och obilliga förhållandet, kunde hinna promulgeras så hastigt, mindre mina komitenter deraf erhöle någon nytta eller lättnad, ty efter allt utseende blir kyrkan färdigbyggd dessförinnan; men jag ansåg mig för framtiden böra påpeka detta missförhållande, som sannerligen är så stort och så allmänt, att jag icke är den ende landsortsrepresentanten som kan vitsorda och beklaga dess tillvaro.

Lag-Utskottet har som skäl för sitt afslag anført, att Rikets Ständer redan 1866 ingått till Kongl. Maj:t med en underdånig skrifvelse i detta ämne, och har jag vid sådant förhållande icke annat att göra än att på detta sätt vördsamt fästa Regeringens uppmärksamhet på angelägenheten utaf att omnämnda skrifvelse blir inom en ej alltför aflägsen framtid besvarad i form af ett lagförslag som kunde afhjelpa åtminstone de mest i ögonen fallande olägenheterna. Efter mitt sätt att se saken är nemligen denna fråga af den vikt och betydhet, att den fordrar att så snart som möjligt erhålla en tillfredsställande lösning. Då emellertid Utskottet välvist yrkat, att min motion måtte lemnas utan afseende, och jag i detta fall icke vill utöfva några repressalier genom att framställa samma yrkande i afseende på Utskottets Utlåtande, så får jag, som sagdt, låta vid sakens närvarande tillstånd bero, men har icke kunnat underlåta att framställa min mening — som jag tror delas af ganska många — om önskvärdheten af att med snaraste erhålla en förändring till ett bättre af nuvarande lagstadganden i den af mig antydda riktning.

Greive Sparre: Det är omöjligt att förneka att, på sätt den värde motionären anført, flera ganska väsentliga oegentligheter förefinnas i fråga om skyldigheten att deltaga i kyrkobyggnad för dem som dertill äro förbundne. Men jag befarar att dessa oegentligheter icke komma att afhjel-

pas endast genom den föreslagna åtgärden att beräkna och bestämma denna skyldighet efter det förmedlade hemmantalet i stället för det oförmedlade. En representant här bakom mig har redan för några dagar sedan påpekat den ofantliga skillnad, som finnes mellan dessa förmedlade hemman, i det att några hafva ett taxeringsvärde af några få tusen riksdaler, andra deremot ända till hundra tusen. Vid sådant förhållande och då Riksdagen redan för tre år sedan aflåtit en skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t, kan jag icke finna det lämpligt att nu ånyo framlägga ett förslag i berörda hänseende, grundadt på det förmedlade hemmantalet. Under alldeles obetingadt erkännande alltså af befogenheten uti motionärens framställning har jag, i förhoppning att en Kongl. Proposition i ämnet ej länge skall låta vänta på sig, biträdt Utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej och denna punkt blef, på framställd proposition, af Kammaren bifallen.

§ 6.

Vid föredragningen af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 11, i anledning af väckt förslag rörande ändring i Kongl. Förordningen om egors fredande mot skada af annans hemdjur och om stängselskyldighet den 21 December 1857, yttrade:

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Detta förslag anvisar på ett sätt att lagstifta, hvilket redan för lång tid sedan upphört. Vi skulle nemligen, om detsamma bifölles, en gång återkomma till de gamla landskapslagarne. Ty ehuru icke samma stadganden i afseende på stängselskyldigheten äro tillämpliga för alla de olika delarne af riket, anser jag dock att man icke bör på landstinget öfverflytta en rättighet som tillkommer Konungen och Riksdagen gemensamt. Denna fråga är nemligen af civillags natur, och jag tror icke det vore lämpligt att Riksdagen afsade sig sin rätt att gemensamt med Kongl. Maj:t stifta civillag. Skulle dessutom i något län eller landstingsområde sådana förhållanden förefinnas som gjorde önskvärdt att särskilda förordningar om stängselskyldighet för desamma utfärdades, så erbjuder ju grundlagen dem ett godt tillfälle att få dylika önskingar uppfyllda, på samma sätt som det vid sistlidne riksdag lyckades Gotland att genom Konungens och Riksdagens gemensamma beslut få en särskild skogslag. Så anser jag äfven att det bör tillgå, om något särskildt landstingsområde behöfver en särskild förordning om stängselskyldigheten, och yrkar jag på dessa grunder afslag å Utskottets nu föredragna utlåtande.

Herr Almqvist: De skiljaktigheter, som i afseende å kultur och naturförhållanden förefinnas mellan de olika delarne af landet, hafva gjort, att den ifrågavarande författningen mött svårigheter i tillämpningen. Jag tror också, att det är ganska svårt att lösa detta problem på ett sätt, som gör denna författning på samma gång för hela landet fullt tillämplig och för hvarje särskild ort passande. Derföre har det ock varit

Utskottets åsigt, att särskilda författningar i detta afseende kunde befinnas gagneliga och af behovet påkallade för särskilda delar af riket. Så till vida är jag ense med Utskottet, men deremot vill jag icke gå så långt som Utskottet, då det tillstyrker, att särskilda författningar i detta afseende borde blifva fastställda för hvarje särskildt *landstingsområde*. *Så stor* skilnad i naturförhållanden mellan de närmast hvarandra belägna landstingsområdena anser jag icke förefinnas, att för hvar och ett af dem en olika författning i detta hänseende vore af behovet påkallad.

Deremot håller jag före, att en sådan särskild lagstiftning kunde vara ganska lämplig för olika delar af *hela riket*, såsom t. ex. särskildt för hela Skåne, Småland, Östergötland, mellersta delen af Mälardalen och dertill stötande landsorter, samt slutligen särskildt för de Norrländska provinserna. Jag anser alltså, att Utskottets förslag borde i det syfte förändras, att det lemnades Kongl. Maj:t tillfälle att, derest behovet så påkallade, meddela särskilda författningar i detta fall för de särskilda delarne af riket.

Jag ber härvid få fästa uppmärksamheten vid den svårighet som kunde uppstå, derest olika lagar inom hvarje landstingsområde skulle tillämpas. Det är gifvet att en gräns måste uppstå, der den ena författningen upphör att vara gällande och en annan vidtager. Derigenom skulle komma att inträffa, det olika författningar i afseende å stängselskyldigheten blefve gällande för hemmansåboarne på ömse sidor om gränsen, de särskilda landstingsområdena emellan, hvaraf flera olägenheter lätt kunna föräntledas. Jag anser därför man bör vakta sig att ej allt för många och små områden, der olika författningar i nu ifrågavarande hänseende skola tillämpas, föräntleda till osäkerhet och tvistigheter åboar emellan.

Jag tror därför att man bör vara försiktig och icke utfärda alltför många författningar om stängselskyldigheten. Härvid synes mig lämpligast att låta större vattendrag och särskilda naturförhållanden bestämma gränslinierna, inom hvilka hvarje särskild författning bör vara gällande, ty derigenom måste äfven svårigheterna vid lagens tillämpning blifva mindre.

Med afseende å landstingsinstitutionens betydelse och gagnet af att densamma må inför Regeringen uttala sina åsikter och för dem vinna bifall och understöd, anser jag för öfrigt, i likhet med Utskottet, att Kongl. Maj:t i denna del må ega att fatta sina beslut utan att underställa densamma Riksdagens pröfning. Men på det att Utskottet må komma i tillfälle att taga ärendet i närmare ompröfning och öfvervägande, samt icke, såsom nu skett, föreslå särskilda författningar i ämnet för hvarje särskildt landstingsområde, anhåller jag vördsamt att det nu föredragna Utlåtandet måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Olof Larsson från Örebro län: Ehuru Utskottet icke tillstyrkt bifall till min motion i hela dess vidd, ber jag dock få förklara, att jag finner mig belåten med det föreliggande Utlåtandet, emedan jag anser att härigenom en utväg blifvit öppnad att framdeles fullständigt uppnå det mål jag med min motion åsyftat, och jag önskar följaktligen endast att Kammaren måtte lemna sitt bifall till hvad Utskottet här föreslagit.

Grefve Sparre: Jag är utsatt för en dubbel eld genom de anmärkingar som i hvarandra motsatt riktning framställas mot Utskottets förslag. Jag vill till en början vända mig mot den förste talaren, som förmenade att här vore fråga om civillag och att Riksdagen därför ej kunde efterskänka sin rätt att härutinnan gemensamt med Konungen lagstifta. Jag deremot påstår att, om något skall kunna hänföras till den ekonomiska lagstiftningen, hvilken den 89 § Regeringsformen vindicerar åt Konungen allena, så måste det vara just förordningen om stängselskyldighet, d. v. s. stadgandet om det sätt hvarpå med afseende å olika lokalförhållanden egare böra omgärda sina egor eller tillvarataga sina kreatur. Från den första tid jag började sysselsätta mig juridiska studier har jag lärt mig anse stängselförordningen tillhöra den ekonomiska lagstiftningen, och vid denna åsigt förblifver jag ännu i dag. Frågan rörer icke egentligen "mitt och ditt" hvilket är föremålet för civillagstiftning, utan huru ur synpunkten af rikets hushållning egofriden bör ordnas. Men lemnom denna stridspunkt, och medgifvom att denna lag ligger på gränsen af civillagens område; längre kan man väl ej vilja drifva mig. Just därför föreslår Utskottet att i lagen skulle stadgas, att Konungen vare förbehållet att på framställning af landstinget stadga för särskilda orter. I ett land med så stora skiljaktigheter i afseende å naturförhållanden som vårt, sträckande sig från Haparanda till Ystad, kan man i detta fall icke åstadkomma en gemensam lagstiftning. Jemväl af detta skäl och emedan det ansågs olämpligt att en lagstiftande församling skulle skriva lagar, icke för hela riket utan för särskilda län eller orter, var det efter mitt förmenande som 1809 års lagstiftare lemnade den ekonomiska lagstiftningen i Konungens hand, och jag vill bibehålla denna lagstiftningsmakt. Erfarenheten har nemligen visat att detta var en vis åtgärd. Denna rätt lemnad i Konungens hand har icke visat sig i någon mån vådlig. Kongl. Maj:t utfärdar icke någon viktigare författning, utan att dessförinnan inbenta Riksdagens tanke i ämnet, hvilket för öfrigt är ganska naturligt, då Konungens rådgifvare ej ensamme vilja för densamma uppbära hela ansvaret. Här är fråga om undantagslagar. Är det lämpligt att sådana stiftas af Riksdagen? Vi minnas från i fjor den vidlyftiga debatt som förekom, innan det lyckades för Gotland att erhålla den särskilda skogs-lag som nu för detta landskap blifvit utfärdad. Jag är öfvertygad, att t. ex. landstinget i mitt län skulle komma att yrka olika stängsellag för slättbygd och skogsbygd. Vore det då lämpligt, att vi här sutte och diskuterade sådana saker? Äro vi, dertill obekanta med förhållandena, ens kompetente? Mine Herrar! Om I viljen vårda och omhägna länsrepresentationen, landstingen, så gifven dem rättighet att pröfva och sköta sina egna angelägenheter. Den afgörande rösten hafva *de* ju i allt fall icke utan Konungen: och minoriteten kan hos Honom mot beslutet inlägga sin protest. Det synes mig — då vi veta huru man här gått till väga när lokala intressen afgöras, huru man vid sådana tillfällen underhandlat och parlamentarerat — att det icke kan vara lämpligt, att de som önska en reform för sin ort här gå omkring och tigga röster för att få fram ett förslag som landstinget för sin del önskar få genomfördt. Jag tror att, om vi, som sagdt, vilja omhägna landstingsinstitutionen, göra något af dessa inrättningar, vi icke af afundsjuka böra förneka dem att utöfva inflytande

på deras *egna* angelägenheter, hvartill ju hela *lands*representationen vore alldeles olämplig, men deremot de särskilda *läns*representationerna icke blott lämpliga, utan de enda som dertill äro kompetenta.

Jag ber slutligen att med några ord få vända mig mot den ärade representanten från Umeå, som anser att riket i afseende å den ifrågavarande lagstiftningen borde indelas i vissa större *delar*. Jag skulle önskat att han närmare definierat, hvad han menat med denna indelning. För min del känner jag dervid ingen annan myndighet att rådfråga än just landstingen, som äro representationer för de olika länen. Skulle nu tvänne nästgränsande landsting i detta ämne fattat olika beslut, så eger ju i allt fall Konungen den afgörande rätten. Hvad åter gränslinierna mellan de olika lagstiftningsområdena beträffar, så tyckte jag mig finna hans mening vara, att landet i förevarande afseende borde indelas i tre regioner. Men härvid ber jag få erinra om hvad jag redan nämnt, att icke ens befolkningen inom ett och samma landstingsområde alltid är nöjd med samma lagstiftning i detta fall. Jag undrar om befolkningen i t. ex. Jösse härad eller i Fryksände härutinnan skulle åsämjas med innebyggarna på Werm-landsnäs eller dem i Kinds härad af Elfsborgs län med den på Dalslauds slätter. Men äfven i detta afseende utvisar det föreliggande förslaget utvägar till jemkning, då det ligger i Konungens hand den afgörande *makten*. Ända sedan landstingens tillkomst har jag ansett genom denna institution en möjlighet kunna beredas att på det ändamålsenligaste sätt ordna den ekonomiska lagstiftningen. Det är just genom beträdande af en sådan bana, som den Utskottet föreslagit och hvarigenom i allt fall det slutliga afgörandet fortfarande komme att ligga i Konungens hand, som detta mål kan vinnas; och då jag för öfrigt ej fruktar att genom förslagets antagande någon vådlig decentralisation skulle uppkomma, så får jag på det enträgnaste yrka bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Peter Andersson: Det förslag som Utskottet i det föreliggande Utlåtandet afgifvit, anser jag till den grad vara af behovet påkalladt, att jag knappast hade föreställt mig, att någon af Kammarens ledamöter skulle vilja afstyrka bifall till detsamma. Ehuru många talande skäl för bifall till detsamma skulle kunna framställas, vill jag dock, enär den föregående ärade talaren redan så grundligt och fullständigt — och vida bättre än jag skulle förmå det — påvisat nödvändigheten af den föreslagna förändringen, inskränka mig till att med honom instämma.

Herr Engman: Bland de särskilda författningar som finnas torde det knappast vara någon, som så mycket varit föremål för klander som den om stängselskyldigheten. För min del finner jag ingen risk ligga dertuti, att vissa delar af lagstiftningen öfverflyttas på de lokala myndigheterna, och för lagstiftning i ifrågavarande fall finnes väl ingen lämpligare myndighet än landstinget. En talare till höger om mig har visserligen ansett, att särskild lagstiftning i detta hänseende borde finnas för vissa större delar af riket, såsom Norrland, Skåne o. s. v. Jag kan dock ej förstå, huru det skulle gå till att på detta sätt bilda flera representationer inom landet än dem vi redan hafva. De särskilda landstingen synas mig just i detta afseende vara den lämpligaste representation att för hvarje sär-

skildt län bestämna, huru stängselskyldigheten efter olika lokala förhållanden bör ordnas.

På grund af dessa mina åsikter yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Herr Asker: Det har redan blifvit återopadt och anfördt, hvad ingen lärar bestrida, att vårt land är af mycket skiljaktigt skaplyne i olika landskapsdelar, hvilken skiljaktighet både i kameralt och administrativt hänseende framträder på mångfaldigt sätt i våra författningar. Om det vore möjligt att det oaktadt i en viss hushållningsfråga åstadkomma en för hela riket gemensam lag, så vore det också naturligt, att man jemväl i denna fråga skulle åt Riksdagen bibehålla den lagstiftningsrätt, hvilken flera ledamöter i denna Kammar anse sig böra åt Representationen bevara. Det lär emellertid icke gerna kunna bestridas, att, om landstingen erhålla den önskningsrätt i fråga om den ekonomiska lagstiftningen i vissa fall, hvarom i 89 § Riksdags-ordningen handlas, landstingsinstitutionen vida bättre och gagneligare än hittills skall uppfylla det med densamma afsedda ändamål. För min del gillar jag också fullkomligt den grundtanke, som Lag-Utskottet i sitt nu föredragna Utlåtande omfattat; men i afseende på det praktiska utförandet af densamma är jag af en särskild mening, som jag ber att få framställa.

Jag skulle nemligen hafva önskat, att Lag-Utskottet tagit ut steget ännu längre än hvad Utskottet gjort, när det hemställer om stängselskyldighetens ordnande för särskildt landstingsområde etc. Om denna mening "för särskildt landstingsområde" skall så tydas, att stängselskyldigheten måste ordnas för hela landstingsområdet, så vågar jag försäkra, att åtminstone Gefleborgs län, som består af två särskilda och sinsemellan ganska olika fastän till ett län förenade landskap, icke kommer att hafva någon den ringaste nytta af förändringen, ty dessa båda landskap, Gestrikland och Helsingland, äro särskildt med afseende på stängselskyldigheten så olika, att en för dem båda gemensam lagstiftning alldeles icke skulle uppfylla de anspråk eller bereda de fördelar, som från ena eller andra sidan skulle önskas eller framställas. Så t. ex. finnes i dessa landskap några ställen, som beta Finnskogar, och det vore alldeles omöjligt att för dessa tillämpa samma stängsellag som för de öfriga delarne af länet. I sammanhang härmed vill jag erinra, att det finnes i vårt land ett landskap, som af ålder behållit sin landstingsinstitution, nemligen Jemtland, hvilket haft sig medgifvet att sjelft ordna sina angelägenheter i dylika frågor. Om detta varit förhållandet äfven för Gefleborgs län, så vågar jag försäkra, att dess landsting redan skulle hafva åtminstone på vissa delar inom landstingsområdet åstadkommit ganska vackra resultat i denna riktning.

Således föreslår jag, att ofvannämnda mening "för särskildt landstingsområde" måtte ur förslaget utgå, och anhåller att, med godkännande af den grundsats som i Utlåtandet finnes uttalad, detsamma måtte, för vinnande af denna ändring, till Lag-Utskottet återremitteras.

Herr Granlund: Jag betviflar, att något Betänkande kommer att af Riksdagens Utskott afgifvas, hvilket stöder sig på så mycken rättvisa

som detta, och jag är verkligen förvånad att någon kan vara af annan åsigt. Det är väl knappast möjligt att den stängselskyldighet, som passar för Skåne, äfven skall passa för de särskilda Norrländska landskapen m. fl. Man har ju så ofta erfarit hurusom till landstingen ständigt inkommit motioner om ändring i författningen rörande denna skyldighet, hvilka motioner dock naturligtvis icke kunnat till något resultat leda, enär landstingen icke haft befogenhet att härutinnan fatta beslut. Således är det alldeles nödvändigt och af behovet påkalladt, att de särskilda orterna berättigas att sjelfva ordna för sig med afseende på meranämnda stängselskyldighet.

Herr Sven Nilsson i Österslöf. En föregående talare har uppmanat mig att framlägga en definition på ekonomisk lagstiftning, men jag nödgas säga att, då jag icke sysselsatt mig med annan än min egen ringa ekonomi, så anser jag mig icke vara i stånd att ur egen fatatur gifva en sådan definition. Det synes mig emellertid, som om 89 § Regeringsformen, hvilken jemväl af samma talare omnämndes, här vid lag bör kunna gifva tillräcklig ledning, och ber jag derföre att få uppläsa början af densamma: "Uti Riksdagens Kamrar må frågor väckas om förändring, förklaring och upphäfvande af lagar och författningar, som Rikets allmänna hushållning röra: om sådana nya lagars stiftande samt om grunderna för allmänna inrättningar af alla slag. Riksdagen eger dock icke makt att i dessa mål annat eller mera besluta än föreställningar och önsknningar etc." Det är således sådana "lagar och författningar, som Rikets allmänna hushållning röra", som i grundlagen anses tillhöra den ekonomiska lagstiftningen. Nu frågar jag herrarne, om stängselfrågan mellan tvänne grannar rör rikets allmänna hushållning? Gör den det icke, så tillhör den följaktligen icke heller den ekonomiska lagstiftningens område, efter grundlagens lydelse; och efter ordalydelsen måste ju grundlagen tillämpas. Jag tror, att stängselfrågan är en civil tvistefråga mellan grannar om den enes rätt vis à vis den andre. Skulle den vara en ekonomisk fråga, så vet jag icke hvarföre icke de frågor vi nyss afgjorde om skyldigheten att bygga en kyrka, prestgård och tiondelada lika gerna kunde anses för ekonomiska frågor, ty man har ju ekonomiska besigtningar å sådana byggnader; likaså skulle då äfven skogshushållningen och laga skiftena tillhöra den ekonomiska lagstiftningen, ty dessa röra ju äfven landets ekonomi fullt lika mycket. Jag tror att vi böra betänka oss noga, innan vi taga ett steg, som sålunda kunde leda till en stor del af den civila lagstiftningens öfverlemnande åt Konungen ensam, ty landstingen egde endast göra framställning. Jag tror att icke någon af oss vill gå in på, att på sådant sätt rubba den fördelning af makt, som 1809 års grundlag gjort emellan de båda statsmakterna.

Beträffande samma föregående talares anmärkning om svårigheterna för Gotland att vid sistlidet års riksdag få sin särskilda skogslagstiftning, så får jag erinra, att här i denna Kammare inga svårigheter gjordes deremot. Konungens Befallningshafvande i Gotlands län, landstinget dersamstädes äfvensom hushållningssällskapet, det vill säga alla de myndigheter som hade att i frågan yttra sig, hade tillstyrkt det, och derföre ansåg man här billigt att Gotland fick denna sin särskilda skogslagstiftning; och

jag tror att likaledes, om något landstingsområde i vårt land skulle behöfva en särskild stängsellag, så skulle det icke möta hinder vid Riksdagen som väl icke skulle vilja neka att medgifva hvad billighet och rättvisa fordrade. Detta är åtminstone min uppfattning.

Vidare är det taladt om, att Konungen i fråga om tvist mellan två landstingsområden skulle afgöra huru stängsellagen skulle tillämpas i gränserna. Men jag vill fästa talarens uppmärksamhet derpå, att det ena landstinget säger icke det andra till hvad det vill hafva igenom, och då skulle det kunna hända, att Kongl. Maj:t för det ena landstingsområdet komme att fastställa ett beslut, som för grannområdet vore alldeles för betungande. Då sådana förhållanden kunna uppstå, så ådagalägger det tydligen, att hela Riksdagen, der hela Svenska folket är representeradt, bör ega rätt att stifta lagar i detta afseende, och jag skulle verkligen beklaga, om Riksdagen, synnerligast Andra Kammaren, skulle gå in på en sådan bana som att skänka bort en af sina viktigaste och största rättigheter, den att gemensamt med Kongl. Maj:t stifta sina lagar, hvarföre jag för min del yrkar afslag å Lag-Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr Lundqvist: Då tiden redan är långt framskriden och mina åsikter i denna fråga helt och hållet öfverensstämma med Grefve Sparres, så torde det vara öfverflödigt för mig att särskildt yttra mig, sedan han redan anfört så talande och tillräckliga skäl, hvarföre jag ock nu inskränker mig till att endast yrka bifall till Lag-Utskottets förevarande Ut-låtande.

Herr Uhr: Jag minnes mycket väl, — och jag tror att de Kam-marens ledamöter som voro med på den tiden, skola erinra sig detsamma — att, när fråga först uppstod om inrättandet af landstingen, så var just denna stängselfrågan en bland dem som ansågs särskildt böra tillhöra landstingens lagstiftningsområde, och man har ständigt från olika delar af riket hört framhållas, hur omöjligt det varit att få en och samma stängsellag att passa öfverallt. En föregående talare har föreslagit landets indelande i vissa större trakter, som skulle erhålla hvar sina särskilda stängselförfattningar, dem Riksdagen fortfarande skulle ega att gemensamt med Konungen bestämma; men jag vill för min del påyrka, att denna lagstiftning icke ens skall vara gemensam för hela landstingsområden, utan att den till och med må vara olika inom olika delar af ett och samma län, på sätt landshöfding Asker redan sagt och föreslagit, hvarföre jag icke kan annat än på det högsta förorda bifall till det af honom gjorda förslaget.

Herr Ribbing: Såvida jag har kunnat höra, har ingen väsendtlig anmärkning i sak blifvit gjord emot Lag-Utskottets föreliggande Ut-låtande, utan hafva endast ett par smärre modifikationer blifvit önskade i detsamma, under det att sjelfva grundsatsen blifvit gillad. Sälunda har herr landshöfding Almqvist ansett, att stängselskyldigheten borde ordnas icke efter särskilda landstingsområden utan efter större distrikter af riket, hvilka sinsemellan vore begränsade af vattendrag och dylika fysiska demarkationslinier; och å andra sidan har herr landshöfding Asker an-

sett, att denna skyldighet borde äfven inom landstingsområdet kunna ordnas något olika efter sig företeende olika naturförhållanden.

Hvad herr landshöfding Almqvists betänklighet angår, och på grund af hvilken han yrkade återremiss, så ber jag att såsom väsendtligt skäl mot hans förslag få fästa uppmärksamheten derpå, att för några sådana slags områden af större omfattning, såsom t. ex. norra, södra och mellersta delarne af Sverige, finnas icke några särskilda representationer, utan de enda representationer, som för särskilda delar af riket finnas, äro landstingen. Herr landshöfdingens yrkande skulle således möta den svårigheten, att ingen myndighet finnes för Kongl. Maj:t att i ämnet höra eller som hos honom gjort hemställan, utan skulle herr landshöfdingens förslag medföra den icke obetydliga ändring i Utskottets, enligt hvilket initiativet skall tillhöra landsting, att i stället Kongl. Maj:t sjelf både skulle taga initiativet och utreda saken. På grund häraf, och då, såsom af herr landshöfdingen sjelf anmärkts, olikheterna mellan närgränsande landstingsområden väl ändock icke torde vara så särdeles stora, att icke hvad som är lämpligt för det ena området jemväl bör kunna vara det för det andra, skulle jag önska att herr landshöfding Almqvist icke yrkade på fasthållandet af sitt förslag.

Beträffande herr landshöfding Askers mening, hvars riktighet i sak jag fullt erkänner, vågar jag påstå, att Lag-Utskottets förslag till tillägg i 37 § af Kongl. förordningen om egors fredande etc., samt om stängelseskyldighet den 21 December 1857 icke innehåller något hinder för att så må kunna ske som herr landshöfdingen önskade, ty i detta förslag står, att "der till följd af ortförhållanden eller andra omständigheter det finnes lämpligt att stängelseskyldigheten för särskildt landstingsområde ordnas efter andra grunder än de här ofvan i allmänhet bestämda, vare Kongl. Maj:t förbehållet att, på framställning af vederbörande landsting, derom förordna". Om nu t. ex. landstinget i Gefleborgs län vore ense om sådana grunder, som herr landshöfdingen för sin del ansett lämpliga, så ser jag intet hinder i förslaget skriftsätt för att Kongl. Maj:t skall kunna fastställa dem, om Kongl. Maj:t finner dem lämpliga, förutsatt naturligen att landstinget sjelft gjort framställning derom.

Den radikala och väsendtliga anmärkningen deremot, som mot förslaget blifvit framställd, är af formel art. Den är gjord af Herr Sven Nilsson, som, under påståendet att frågan alldeles otvifvelaktigt anginge en civillag, icke ville tillåta att Riksdagen eller åtminstone dess Andra Kammare beröfvades en så dyrbar rättighet som att i hithörande lagstiftning yttra sig. Herr Sven Nilsson förklarade sjelf, att han icke vore i tillfälle att angifva en allmän bestämning af hvad ekonomisk lagstiftning vore, utan citerade han i stället endast uttrycken i 89 § Regeringsformen om hvad till "rikets allmänna hushållning" hörer, och syntes han dervid synbarligen lägga vikt på ordet "allmän". För min del erkänner jag villigt, att det icke alltid är lätt att i enskilda fall uppdraga gränsen mellan civil- och ekonomisk lag, emedan dessa båda gebiet så ofta gå in på hvarandras område, och jag erkänner lika villigt, att en eller annan punkt i författningen om stängelseskyldighet är af civil natur. Men deremot anser jag mig icke alldeles ur stånd att gifva en allmän bestämning

om hvad som med ekonomisk lag månde förstås, och jag anser ekonomisk lag vara icke blott den, som rörer frågor, i hvilka ena parten är Kongl. Maj:t eller Kronan och den andra enskild person, utan äfvenså den lag, som angår sådana rättsförhållanden mellan enskilde medborgare eller rättigheter för sådana, som till omfång, värde och sätt af utöfning väsentligen äro fästade vid en viss ekonomisk verksamhet. För att på en gång åskådliggöra hvad jag menar och tillika visa riktigheten af den angifna bestämningen af ekonomisk lag, vill jag endast fästa uppmärksamheten vid en enda konsekvens af denna bestämning, den nemligen att ett kännetecken på en ekonomisk lag enligt denna bestämning, blir att den stadgar om rättigheter, hvilka, om de ock af alla medborgare behöfvas och fordras, dock, i följd af olika lokala och naturförhållanden, vid hvilka den ekonomiska verksamheten är bunden, i anseende till det sätt, hvarpå de bäst och för att i egentligaste mening komma den berättigade till till godo utöfvas, framträda i ganska olika form, i motsats mot hvad som är händelsen med de rättigheter, hvilkas bestämmande är föremål för civil lag. Således kan det t. ex. aldrig komma i fråga, att lagar om egendoms befintlighet och helgd äro af ekonomisk natur, ty jag må bo på ett slättland eller i en skogsbygd, i Norrland eller Skåne, i Haparanda eller Ystad, så har jag i alla fall samma intresse, och detta på alldeles samma sätt i ena fallet som i det andra, att utan ingrepp af andra få ega och besitta min egendom. Deremot just i sådana fall, som det motionären framställt och hvarom här många gånger förr talats, visar sig, att, ehuru hvar och en jordegare är intresserad af att grannens kreatur icke skola göra skada å hans egor, och fordrar detta såsom rätt, detta intresse likväl, hvad sättet att få egorna fredade, det vill med andra ord säga, beträffande det sätt, hvarpå i lagen denna allmänna rättsfordran skall uttryckas och stadgas, är olika på olika orter, — och är det således ett ekonomiskt intresse, lagen derom en ekonomisk lag.

Herr Sven Nilsson har lagt en synnerlig vikt å uttrycket "allmän" iagdt till "hushållning". Jag tror, att den uppfattning af dess betydelse, han dervid syntes vilja framhålla, icke är så alldeles öfverensstämmande med den mening ordet eger i 89 § Regeringsformen. Jag fattar detta ord på nämnda ställe så, att frågan ej blott är om den hushållning, som tillhör eller utöfvas af Kongl. Maj:t, utan att "allmän" är hushållningen i den mening att eller när den är beroende af rättsförhållanden, som väl finnas eller kunna finnas hos alla medlemmar inom Staten, — och som just dertöre och endast då kunna blifva föremål för allmän lagstiftning, — men hvilka rättsförhållanden, det oaktadt, hvad angår sättet att göra dervid ifrågakommande rättigheter gällande, kunna blifva olika till följd af olika lokala förhållanden o. s. v. "Allmän" betyder således att sjelfva rätten bör och måste finnas eller kunna finnas hos alla inom Staten, — men, detta oaktadt, icke nödvändigt innehafd och utöfvad under samma form hos alla. Vill man gifva den betydelse, Herr Sven Nilsson dervid fäst, åt ifrågavarande stadga, så skulle i öfverensstämmelse dermed till den ekonomiska lagstiftningen komma så ofantligt litet, att knappt ens något skulle blifva kvar; den fölle då i sjelfva verket nära nog tillsammans med den civila lagstiftningen, som angår rättigheter, hvilka

icke blott *finnas* eller kunna finnas hos alla statsmedborgare, utan, under samma rättsförutsättningar, äfven äro precis lika hos dem alla. Han anförde såsom exempel på analoga lagar med den ifrågavarande, af Utskottet såsom ekonomisk betraktade och för att visa oriktigheten i detta betraktelsesätt såsom genom dessa analogier sjelfklar, dels lagen om byggnadsskyldighet af prestgård, dels den om laga skiften. Dessa exempel äro för Herr Sven Nilsson med dess åsyftade ändamål ej lyckligt valda. Hvad angår skyldigheten att bygga och underhålla prestgård, är lagen derom, såsom jag förmodar alla inom Kammaren erkänna, hvarken civil eller ekonomisk, utan tillhör kyrkolagstiftningen. Beträffande åter skiftesstadgan, ber jag blott få påpeka hvad i Utskotts-Betänkandet just i afseende på densamma är meddeladt, att den nemligen upptager särskilda föreskrifter för åtskilliga län rörande laga skiften, hvilket visar att *dessa icke äro af civil, utan af ekonomisk natur.*

Det har af flere talare blifvit framhållet, och jag ber för min del få instämma deruti, att det är af vigt att låta landstings-institutionen blifva något mer än blott en tom formalitet eller en valkorporation för valen till Första Kammaren. Den kommunala sjelfstyrelsen är enligt mitt ömdöme ett bland våra bästa framsteg på sednare tider i samhällsutveckling, men just derföre bör man äfven låta de former, i hvilka den eger sitt uttryck, så utbilda sig, att de få lif och kraft och derigenom växa in i folkets medvetande och sammanhänga med dess intressen. Och derigenom, att enligt Lag-Utskottets förslag initiativet till undantag från de allmänna bestämningarne beträffande stängelskyldighet skulle tagas från landstingens sida, synas mig de farhågor undanröjda, som Herr Sven Nilsson ansåg ligga i en för stor makt hos Konungen.

På grund af hvad jag sålunda anført, anhåller jag om bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr Almqvist: Herr Talman! mine Herrar! Den siste ärade talaren anmärkte, att mot mitt förslag att större områden borde bildas för lagstiftningsåtgärder i detta afseende hinder mötte deruti, att vi icke ega någon representation, hvarigenom flera provinser kunde träffa gemensamma åtgärder i en angelägenhet af förevarande beskaffenhet. Jag erkänner villigt, att någon gemensam representation eller något sätt för öfverläggning emellan ombud från särskilda län icke förefinnes, men jag anser icke stor svårighet möta för län att taga fråga om gemensam angelägenhet i öfvervägande, om ej samtidigt, likväl på obetydligt skilda tider. Jag föreställer mig att, om t. ex. i det mig anförtrödda län fråga uppkomme om önskvärdheten af ändring i stängselförfattningen, och landstinget funnit den föreslagna ändringen vara af behovet påkallad, kunde landstinget, sedan det fattat sitt beslut, gå i författning om att jemväl närgränsande läns landsting taga samma förslag under ompröfvande. Det finnes visserligen ingenstädes i Kongl. Förordningen om landsting stadgadt något derom, att landsting eger att inbjuda annat landsting till behandling af för båda länen gemensam angelägenhet, men jag har ej heller sett något stadgande, som lägger hinder i vägen för en sådan inbjudning, och frågan är så mycket lättare löst, som Konungens Befallningshafvande eger motionsrätt å landsting. Funnes således icke

annan utväg, kunde ju landstinget söka, att Konungens Befallningshafvande ville hemställa till länsstyrelserna i angränsande län att hos sina respektive landsting bringa den gemensamma frågan under öfverläggning, hvarefter landstingen kunde förena sig i gemensam framställning till Kongl. Maj:t.

Jag kan ej frångå, att jag tror svårigheter uppstå, om särskilda författningar i detta ämne komma att gälla i alla landsorter. Vi veta nemligen, att befolkningen i allmänhet ej tager så noga reda på våra allmänna författningar, och det kan följaktligen lätt inträffa att, om den fått kännedom om en författning, som gäller i ett län, den antager att samma författning gäller äfven inom dess eget län eller sväfvar i okunighet om gränsen, hvarest den upphör att vara gällande. Härigenom torde vara att befara, att oreda och förbistring i afseende å tillämpningen af de särskilda gällande författningarne lätt kan uppstå.

Fortfarande är jag derföre af den åsigt, att flera län eller större delar af landet böra förena sig om gemensam författning i ifrågavarande afseende, och kan på den grund icke frångå min förut uttalade mening, att Lag-Utskottet i förslaget bort inrymma medgifvande om förändring, företrädesvis i det fall att föreslagen specialförfattning afsäge större distrikt.

En talare här bredvid mig har sagt, att jag skulle yttrat det jag ansåge sådant förslag, som omfattade vidsträcktare ort, böra komma att underställas Riksdagens pröfning. Så har jag, mig veterligen, icke sagt, min mening har åtminstone varit att säga, att, sedan landstingen pröfvat en föreslagen ändring nödig, Kongl. Maj:t skulle ega att deröfver besluta med den honom i ekonomisk lagstiftning tillkommande rätt.

Herr Kolmodin: Utan att på minsta vis vilja våga ett försök att slita tvisten, huruvida förevarande fråga faller inom den ekonomiska lagstiftningens område eller ej, anser jag mig böra yttra några ord med anledning af det under debatten flera gånger återropade förhållandet med den Gotländska skogslagen.

Då jag i Utskottet till en början var ganska tveksam och i min uppfattning närmade mig till den åsigt, som här blifvit förfäktad af Herr Sven Nilsson, var det just minnet af den vid sistförflutna riksdag utkämpade striden om nyssnämnda lag, som kom mig att ansluta mig till majoritetens mening. Vid det ofvan antydda tillfället uppträdde nemligen representanter från Norrland, Stockholm och Göteborg mot förslaget, att stifta en särskild och af behovet högt påkallad lag för den lilla öprovinen, om hvilken ingen af de högt ärade motståndarne egde någon närmare kännedom. Detta i förening med de skäl, som här blifvit af andra talare utförligt framlagda, har i förevarande fall bestämt min mening.

Emellertid har jag för några ögonblick sedan genom en ledamot af Första Kammaren blifvit underrättad derom, att man inom nämnda Kammar, till följd af ett derstädes väckt förslag om ändring i den af Utskottet gjorda framställningen, beslutit att återremittera ärendet. Denna ändring lärer afse att inskränka den åt Kongl. Maj:t och landstingen enligt Lag-Utskottets förslag öfverlemnade lagstiftningsrätten till frågan

om stängselvitsordet allena. Vid sådant förhållande skulle ett bifall här möjligen föranleda till en sammanjemkning af olika meningar, hvilken torde falla sig svårare för Lag-Utskottet, än att, med ledning af de förda diskussionerna, företaga ärendet till ny behandling. Jag får alltså hos Herr Talmannen anhålla om proposition derom, att Betänkandet måtte till Lag-Utskottet återremitteras.

Herr Magnus Jonsson: Här har talats så mycket om rättigheten att i denna fråga utöfva lagstiftande makt; jag kan ej inse annat än att vi här hafva att lagstifta grannar emellan, hvilka, om de besluta sig för att hägna om sina egor, hafva rättighet dertill. En sådan lagstiftning innebär mera makt än som skäligen bör läggas i landstingets händer. Jag vill fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att, om man öfverlämnade sådan makt åt landsting, det kunde inträffa att, då ett stort antal af stadsrepresentanter deri inginge och det låge i städernas intresse att hägnad icke uppfördes, dessa komme att öfverrösta representanterne från landsbygden i en fråga, som egentligen vore af största vikt för landsbygden. Enahanda olägenheter torde genom antagande af Utskottets förslag uppstå för dem, som äro bosatta i länegränserna. ty om det ena länet utgöres hufvudsakligen af slättland och dess landsting beslutar upphäfvandet af stängselvitsord, men att annat tillstötande län, hvars natur egentligen är skogsbygd, genom sitt landsting beslutat stängselvitsordets bibehållande, skall det förra, i fråga om gränsboarne, hafva beröfvat det sednares innebyggare en genom deras eget landsting dem tillförsäkrad förmån.

På grund af nu anförda skäl instämmer jag i yrkandet om återremiss af Utskottets förevarande Utlåtande.

Herr Axel Bergström: Den fråga, hvarom här tvistas, är i sanning af djupt ingripande konstitutionel betydelse. Faller hon inom den civila lagstiftningens område, då är Herr Sven Nilssons varning till Kammarerna, att icke afhända Riksdagen dess rätt att lagstifta i ämnet, fullt befogad; tillhör hon åter den ekonomiska lagstiftningen, torde detta varningsrop få förklunga utan verkan. För min del är jag af den åsigt, att frågan faller inom den civila lagstiftningens område. Hithörande lagbestämmelser förekomma ursprungligen i 5 Kap. Byggningabalken af 1734 års lag, hvarest stadgas om "laga värn, täppning och hägnad". Nu är väl den omständigheten, att stadganden om hägnad förekomma i Byggningabalken, icke i och för sig ensam tillräckligt skäl för att anvisa förevarande fråga plats inom civila lagstiftningen, alldenstund i nämnda Balk förefinnes mycket af ekonomisk lags natur, men anmärkta omständighet väger tungt i vägskålen, då den sammanhålles med hvad lagkomitéen uti inledningen af motiverna till förslaget till Byggningabalk anført i afsigt att utreda hvilka ämnen fölle inom gränserna för den civila, och hvilka inom gränserna för den ekonomiska lagstiftningen. Jag vill ej trötta med uppläsning af lagkomitéens hela resonément i denna fråga, då innehållet deraf för många af Kammarens ledamöter säkerligen är väl bekant, jag vill endast delvis återgifva detsamma. På anförda ställe heter nemligen bland annat: "Efter en sådan åsigt blir det Byggningabalkens egentliga föremål att stadga hvad *den ene grannen har att göra eller låta* för att

sätta *den andra* i tillfälle att rätt bruka sin egendom, och hvilka band de *inbördes* måste tåla å bruket af den egendom, som dem i grannelaget tillhör. Inskränker man sig härtill, så kan den civila lagstiftningen icke råka i någon strid med den ekonomiska. Den förra företager sig ej att ordna hushållningen annorlunda, än såvidt det är nödigt för att vårda enskildes angelägenheter. Den säger — — icke på hvad sätt hägnad af särskilda slag tjenligast göres, men huru skyldigheten att hägnad upprätta och hålla grannar emellan skall mätas“, o. s. v. Jag föreställer mig att frågan här gäller, huruvida stängselvitsord skall uppehållas eller ej. För mig är det klart, att denna fråga är af civillags natur, och jag förenar mig därför i Herr Sven Nilssons yrkande om afslag å Lag-Utskottets ifrågavarande hemställan.

Friherre *Alströmer* förklarade sig instämma med Herr Bergström.

Grefve Sparre: Jag skulle alltför mycket trötta Herrarne, om jag inlät mig i svaromål på Herr Bergströms anförande. Jag är af olika åsigt med honom i denna fråga, men det torde icke kunna synnerligen intressera Herrarne att höra en sådan lärd debatt. Med all respekt för den auktoritet, Herr Bergström nyss citerat, får jag förklara, att jag fortfarande anser förordningen om stängselskyldighet, hvilken bestämmer huru jag skall freda mina egor mot skada af annans hemdjur, böra hänföras till den ekonomiska lagstiftningens område. Det är emellertid mycket svårt att uppdraga gränsen emellan denna och den civila lagstiftningen. Derföre att nu förevarande fråga kan anses ligga på gränsen emellan ekonomisk och civil lag, har Utskottet också föreslagit ifrågavarande tillägg till 37 §. Om Utskottet ansett någon tvekan om stängselförordningens natur icke förefinnas, hade ett dylikt tillägg icke behöfts, och då hade Kongl. Maj:t kunnat förfara så som Kongl. Maj:t gjort i afseende å de undantagslagar, som i fråga om skiftesstadgan funnits för Gotland och Dalarne. Nu har likväl Lag-Utskottet, för att förekomma all tvekan, föreslagit ett tillägg, hvarigenom lagstiftaren förklarat sig anse denna del af stängselförordningen vara af beskaffenhet att Kongl. Maj:t, efter landstingens hörande, kan derom fatta beslut. Jag frågar, hvad kan det då vara annat än en viss benägenhet att tillvälla sig afgörandet af småärenden, som motverkar detta förslag. Hafva vi ej nog ändå af ärenden, som göra luften kvaf, utan att vi behöfva belasta oss med tvister om huru det ena eller andra landstinget önskar ordna stängselskyldigheten inom sitt område.

Det har under diskussionen blifvit sagdt, att flera landsting borde lemnas tillfälle att förena sig om ett gemensamt stadgande. Ja, det är just hvad som föreslagits. Om flera landsting förena sig derom är allt väl, och kunna de ej sig förena, lägger Kongl. Maj:t dem emellan.

Skulle Kammaren vara af den åsigt att Utskottets förslag bör ogillas, förmodar jag att Kammaren helt enkelt afslår detsamma. Vill Kammaren åter besluta återremiss har jag icke något deremot, ehuru stadgandet för mig är tillräckligt klart och fullständigt.

Herr Asker: Den siste talaren har, enligt mitt omdöme, på ett särdeles åskådligt sätt visat huru svårt det är att bestämma gränsen emellan

den ekonomiska och den civila lagstiftningen. Utan att inlåta mig på en utredning häraf, vill jag tillkännagifva, att jag, på de skäl som under diskussionen blifvit anförda, anser denna fråga höra till den ekonomiska lagstiftningen. Jag anser mig gagna folket lika mycket genom att vidhålla att frågan är af ekonomisk karakter, ty derigenom kan denna angelägenhet i önskningsväg öfverflyttas till landstingen, för att sedermera pröfvas och afgöras af Kongl. Maj:t.

Då jag förra gången hade ordet yttrade jag tvifvel huruvida Lag-Utskottets förslag borde så tolkas, att stängselskyldigheten ovillkorligen skulle ordnas gemensamt för hela landstingsområdet. Då nu en ledamot af Utskottet upplyst, att meningen icke är, att stadgandet skall så tillämpas, borde jag deremot finna mig fullt belåten. Jag hemställer dock huruvida det icke är skäl att till Utskottet återremittera Utlåtandet, då Första Kammaren enligt hvad nu är upplyst beslutat en sådan åtgärd; och då den syftning, i hvilken Första Kammaren återremitterat Utlåtandet, fullkomligt öfverensstämmer med mina åsikter i frågan, tillåter jag mig fortfarande anhålla om proposition på återremiss.

Herr Lyttkens: Jag vill blott fästa uppmärksamheten på de praktiska svårigheter, hvilka skulle blifva en följd af olika lagstiftning för olika delar af landet. En talare har sagt, att gränserna borde utgöras af vattendrag. Detta kan dock ej tillämpas för hela landet, ty i somliga provinser finnas icke sådana vattendrag och hvar skulle gränsen der uppdragas.

En annan talare har yrkat återremiss af Utlåtandet i samma riktning som Första Kammarens beslut derom, eller på det att stängselvistord skulle kunna komma att ega rum i det ena länet, men icke i det andra. Huru skulle, om ett dylikt stadgande komme till stånd, den förhålla sig som bor på gränsen af två län, der stängselvitsord gäller i det ena, men icke i det andra. Han komme att stå utom lagen. Jag tror derföre att det icke är skäl att i samma syftning som Första Kammaren återremittera Utlåtandet.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som förekommit dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på återförvisning af Utlåtandet och dels slutligen på afslag framställde Herr Talmannen propositioner, som alla besvarades med blandade ja och nej. Propositionen på återförvisning förnyades och förklarade Herr Talmannen sig hafva funnit densamma besvarad med öfvervägande ja. Votering blef då begärd och sedan till kontraproposition antagits deras mening, som yrkat afslag å Utskottets hemställan, uppsattes nu, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som vill, att Lag-Utskottets Utlåtande N:o 11 skall till bemälda Utskott återförvisas,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande Utlåtande af Kam-maren afslagen.

Omröstningen utföll med 108 ja mot 42 nej, hvadan Utlåtandet åter-förvisats.

§ 7.

Anmäldes och bordlades:

Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 13, i anledning af väckta motioner om ändring i konkurslagen den 18 September 1862; och

N:o 14, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändringar i gäl-lande stadganden rörande exsekutionsväsendet.

På Herr Talmannens framställning beslöt Kam-maren att samtliga, endast en gång, bordlagda ärenden skulle uppföras främst å den föredrag-ningslista, som för nästa sammanträde komme att upprättas.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

Herr *Andreas Andersson* under 14 dagar från den 28 i denna månad samt Friherre *af Schmidt* under 14 dagar från den 2 instundande Mars.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag rörande alla de i detta sammanträde af-gjorda ärenden.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 3¹/₄ e. m.

In fidem
H. Husberg.